UTE i Rogaland

Regionalplan for friluftsliv og naturforvaltning 2017–2024

Revisjon av Fylkesdelplan for friluftsliv, idrett, naturvern og kulturvern (FINK 2005)

Vedtatt oktober 2017

ROGALAND FYLKESKOMMUNE

Alle tegninger, inkludert forsiden: Berit Sømme

Stien er Rogaland fylkeskommunes symbol for dens arbeid med natur og friluftsliv – og dermed et symbol for innretningen av denne regionale planen.

Stien gir retning, og fører oss til opplevelser, samvær, helse og glede.

Stien er tradisjonell og enkel, og kan tilpasses alle.

Stien fører oss dit vi alle har røtter, og gir oss overblikk over både vår egen og vår felles historie, og får oss til å rette blikket framover, mot vår og alles framtid.

Sti til Trodla-Tysdal i Hjelmeland Foto: John Jastrey

Forord

Regionalplan for friluftsliv og naturforvaltning

Ute i Rogaland
Å være ute for å ta inn frisk luft, bruke kroppen eller nyte fine naturopplevelser, er viktig for mange av oss. Det er også en prioritert oppgave for Rogaland fylkeskommune å tilrettelegge for at alle rogalendinger, uavhengig av alder og funksjonsevne skal få ta del i disse opplevelsene. Regionalplan for friluftsliv og naturforvaltning skal bidra til å gjøre nettopp dette og flere av planens ansvarsområder vil daglig spille en rolle i rogalendingens liv.

Fylkeskommunen spiller en viktig rolle i arbeidet med å skape rom for de mulighetene som friluftsliv gir. Vi er med på å sikre tilgang til naturområder. Det kan være områder som ligger utenfor allfarvei. Minst like viktige, er områdene som ligger rett utenfor ens egen stuedør. Fylkeskommunen skal sikre at alle aldersgrupper, fra dem i bæremeis til de aller eldste av oss, skal ha tilgang til gode friluftsområder. Da handler det om å tilrettelegge i form av både tilgjengelighet, informasjon og utfordringer.

Dette arbeidet drives av fylkeskommunen i godt samarbeid med kommuner, friluftsråd og frivillige lag og organisasjoner. Sammen får vi til mye.

Fylkeskommunens forpliktelser innen naturforvaltning er minst like viktige. Når fylkeskommunen utvikler Rogaland videre, må vi sikre at vi ta vare på natur- og kulturverdier på en kunnskapsbasert måte. Generasjoner etter oss, skal kunne benytte de samme muligheter vi nyter godt av.

EUs 7. Miljøhandlingsprogram sier at velstanden og miljøet vårt må basere seg på at naturressursene skal forvaltes på en bærekraftig måte. Biologisk mangfold må beskyttes, verdsettes og gjenopprettes på en måte som gjør samfunnet vårt mer robust.

Det er dette fylkeskommunen forsøker å sikre gjennom «Ute i Rogaland». I regionalplanen redegjøres det for den tette sammenhengen mellom friluftsliv og naturforvaltning, og for hvordan fylkeskommunen skal arbeide for å trekke de positive ringvirkningene ut fra dette. Vi vil at alle skal kunne nyte godt av å være ute.

Anja Berggård Endresen
Leder av styringsgruppen

Innhold

Forord 3

1 Innledning 6
1.1 Hvorfor en plan for friluftsliv og naturforvaltning? 6
1.2 Visjon og mål 7
1.3 Hvorfor en plan for friluftsliv OG naturforvaltning? 8
1.4 Nasjonale og regionale føringer 9

2 Friluftsliv 10
2.1 Forvaltningsroller 10
2.2 Status og utviklingstrekk 13
2.3 Utfordringer 14
2.4 Friluftslivsområder 15
2.5 Tilrettelegging 18
2.6 Informasjon og motivering 20

3 Naturforvaltning 22
3.1 Forvaltningsroller 23
3.2. Status og utviklingstrekk 25
3.3. Utfordringer 27

4 Friluftsliv og naturforvaltning i saksbehandlingen 29
4.1 Bakgrunn 29
4.2 Landskap 30
4.3 Verdivurdering av landskap 32
4.4 Friluftsliv 34
4.5 Store sammenhengende naturområder 36
4.6 Naturmangfold 38
4.7 Bærekraftig arealforvaltning 44
4.8 Innlandsfiske, viltforvaltning og sanking 48

5 Handlingsplan 52
5.1 Utfordringer 54
5.2 Satsingsområder og prioriteringer 56
5.3 Virkemidler 56
5.4 Ansvar, tidsramme, kostnader og betaler 56
5.5 Visjon og mål 57
5.6 Tiltak 58

Referanser 72

6 Vedlegg 73
6.1 Nasjonale og regionale føringer 73
6.2 Retningslinjer for saksbehandling av små kraftverk - generelle retningslinjer 78

Helgaland i Hjelmeland Foto: John Jastrey

1 Innledning

1.1 Hvorfor en plan for friluftsliv og naturforvaltning?

1. Regional planlegging er et viktig verktøy for fylkeskommunen. Det gjør at man kan stake ut regionale helhetsløsninger, utforme regional politikk på bestemte virksomhetsområder og bidra til gode samarbeidsarenaer.

> **Fra Regional planstrategi 2013–2016:**
> Prioriterte planoppgaver etter plan- og bygningsloven (pbl):
>
> *Regionalplan for friluftsliv, idrett, natruvern, kulturvern, landskap (FINK)*
> *Planoppgaven er forankret i analysen av de nasjonale forventningene, innspill fra kommuner og friluftslivsinteressene og utfordringene med stor vekst i folketallet, arealbruk og behov for tilgang til friluftsareal.*

2. Det ble vedtatt som prioritert planoppgave i regional planstrategi i 2013

> **Regjeringens forventninger til regional og kommunal planlegging 2015 (utdrag):**
>
> - *Fylkeskommunene og kommunene baserer planforslag og beslutninger på et godt og oppdatert kunnskapsgrunnlag, og ivaretar nasjonale og viktige regionale interesser.*
> - *Fylkeskommunene og kommunene sikrer enkel tilgang til digitale plandata*
> - *Fylkeskommunene og kommunene identifiserer viktige verdier av naturmangfold og landskap, friluftsliv, og ivaretar disse i regionale og kommunale planer.*
>
> Tilgjengelig kunnskap tas aktivt i bruk og samlede virkninger synliggjøres og tas hensyn til.

3. Staten har klare forventninger til regional planlegging
4. To nyere meldinger til Stortinget, «Friluftsliv» (Meld. St. 18 (2015-2016)) og «Natur for livet» (Meld. St. 14 (2015-2016)), peker på nasjonale og regionale utfordringer - fylkeskommunen må vise hvordan den vil bidra til å løse disse utfordringene.

1.2 Visjon og mål

VISJON

1. Friluftsliv for alle i hele Rogaland
2. Naturen tas vare på som grunnlag for liv, utvikling og opplevelse

HOVEDMÅL

1. - å sikre god tilgang og miljøvennlig transport til friluftslivsområder

2. - å utvikle friluftstilbudet for barn, unge og grupper med spesielle behov

3. - å opprettholde mangfoldet og det totale arealet av naturområder i Rogaland

4. - å utvikle friluftslivet i nærmiljøet

5. - å styrke kunnskapen om friluftsliv, jakt og fiske i Rogaland

6. - å bevare det tradisjonelle friluftslivet og legge tilrette fornye friluftslivsaktiviteter

7. - å sikre sterk, tydelig og kunnskapsbasert naturforvaltning

1.3 Hvorfor en plan for friluftsliv OG naturforvaltning?

Friluftsliv og naturforvaltning overlapper hverandre. Fylkeskommunen har gjennom friluftsloven ansvar for å sikre allemannsretten – en svært viktig del av norsk kultur og dagligliv. Den har også ansvar for å forvalte naturen gjennom planlegging etter plan- og bygningsloven, og etter naturmangfoldloven. Fylkeskommunen har etter viltloven ansvar for viltforvaltningen for en rekke arter og etter lakse- og innlandsfiskloven ansvar for innlandsfiskeforvaltningen i fylket.

Fylkeskommunen har et regionalt ansvar for å fremme friluftslivet. Friluftsliv er noe mange i Rogaland driver med, og for at man skal kunne gjøre det, må en rekke faktorer spille på lag. Det trengs tilgang til naturområder som er egnet til formålet, og primært bør hverdagstilbudet være like utenfor døren. Men for et fullverdig tilbud trengs det mer - et sted å parkere, en vei å sykle på, eller en buss eller et tog vi kan ta for å komme fram dit vi vil. Det trengs stier å gå på, og det kan legges til rette for veiledning og informasjon. Offentlige myndigheter og private organisasjoner sørger i nært samspill for å få disse brikkene på plass.

Naturforvaltning er arbeid for å bruke og å ta vare på natur- og kulturverdier på en balansert og kunnskapsbasert måte, noe som er tett sammenvevd med mer generell arealforvaltning. Gjennom naturforvaltningen sørges det for at man tar vare på naturområder med tilhørende natur- og kulturverdier, og det gis muligheter og rammer for tilrettelegging og bruk på forskjellige nivå.

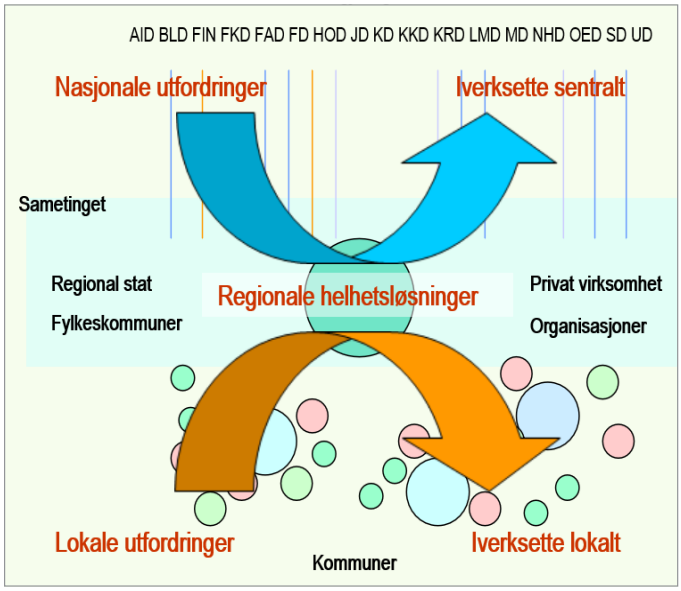

Figur 1.1: Skjemaet viser plasseringen av fylkeskommunen i spennet mellom nasjonale og lokale utfordringer.

Ved å se planmessig på friluftsliv og naturforvaltning samtidig, sørger fylkeskommunen for å synliggjøre både ansvaret den har for å legge til rette for et aktivt og godt friluftslivstilbud for alle, hva den konkret vil gjøre med dette, og hvordan den kan forvalte naturen for å få dette til.

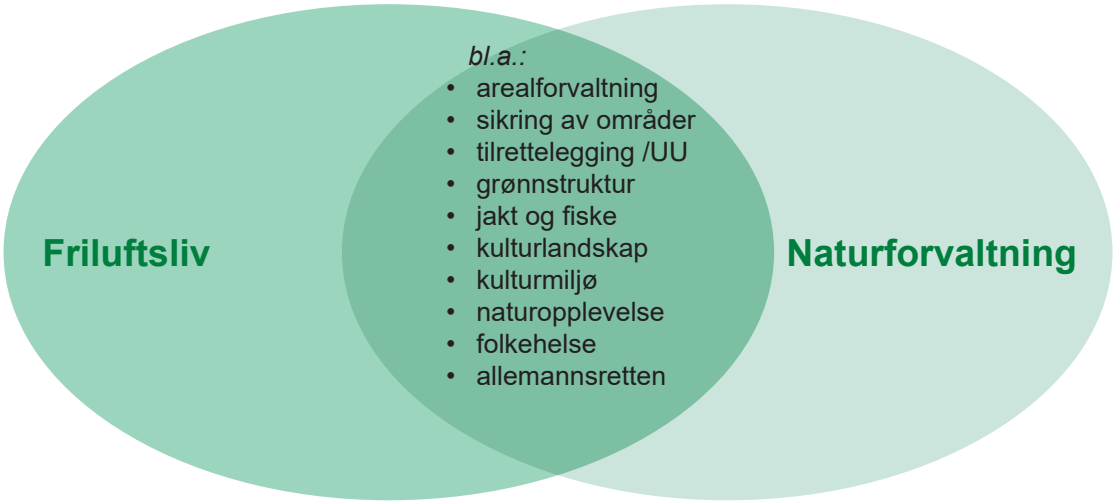

Figur 1.2: Skisse over en del faglige tema som faller innenfor begge hovedtema i regionalplanen

1.4 Nasjonale og regionale føringer

Regionalplanleggingen skal bidra til avveiinger og tilpasninger av nasjonale mål, regionale ambisjoner og lokale interesser. Hvilke planer det skal arbeides med, blir vedtatt i regional planstrategi i hver valgperiode.

Utgangspunktet for arbeidet med denne regional-planen er tidligere *Fylkesdelplan for friluftsliv, idrett, naturvern og kulturvern* (FINK), som ble vedtatt revidert i 2012.

Den reviderte planen skal hete *Regionalplan for friluftsliv og naturforvaltning*.

I planprogrammet er det gjort rede for innretningen av denne reviderte regionalplanen.

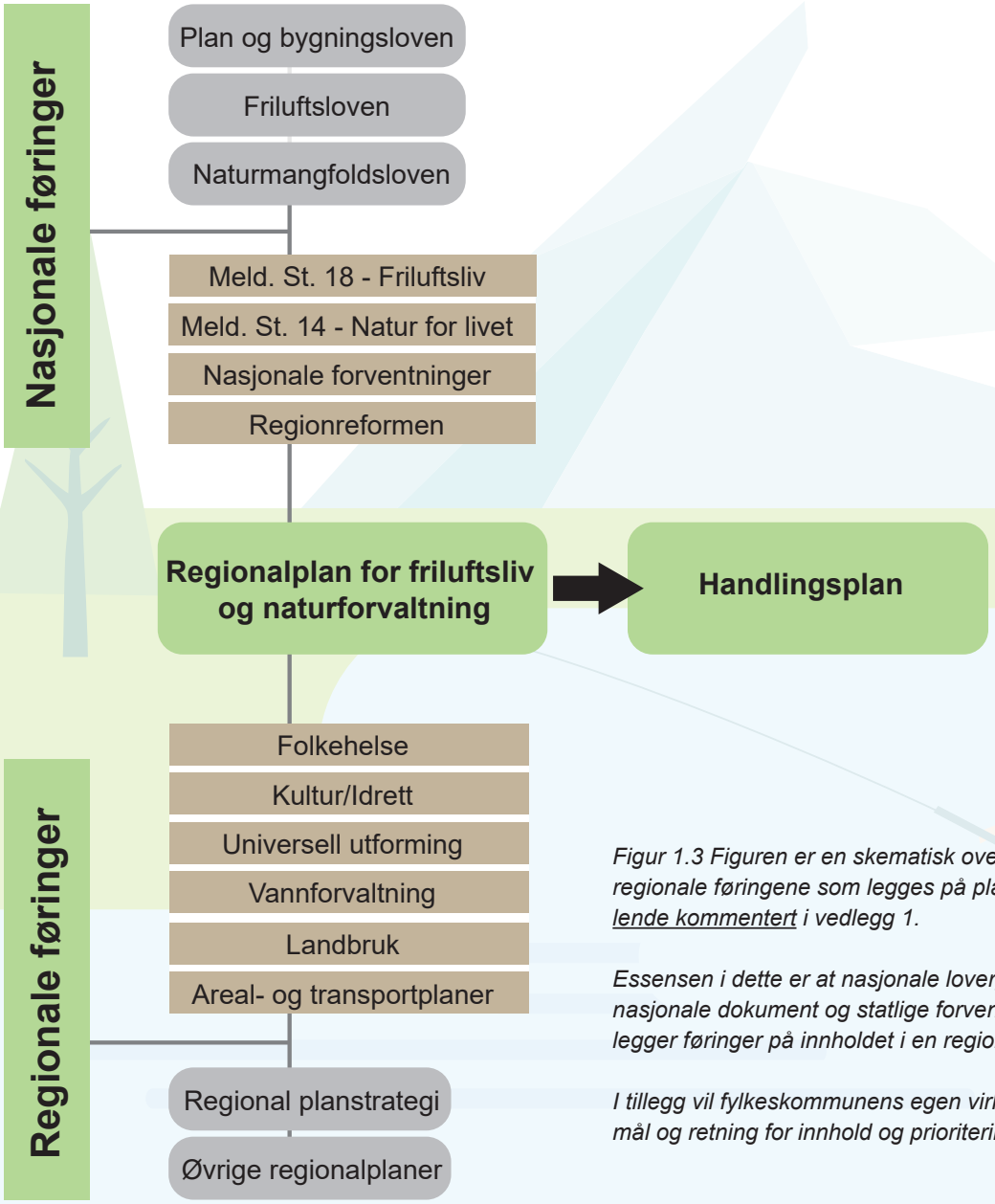

Figur 1.3 Figuren er en skematisk oversikt over de nasjonale og regionale føringene som legges på planarbeidet. Disse er utfyllende kommentert i vedlegg 1.

Essensen i dette er at nasjonale lover, nasjonale mål, en rekke nasjonale dokument og statlige forventninger til fylkeskommunen, legger føringer på innholdet i en regional plan.

I tillegg vil fylkeskommunens egen virksomhet og egne planer gi mål og retning for innhold og prioriteringer.

Friluftsliv

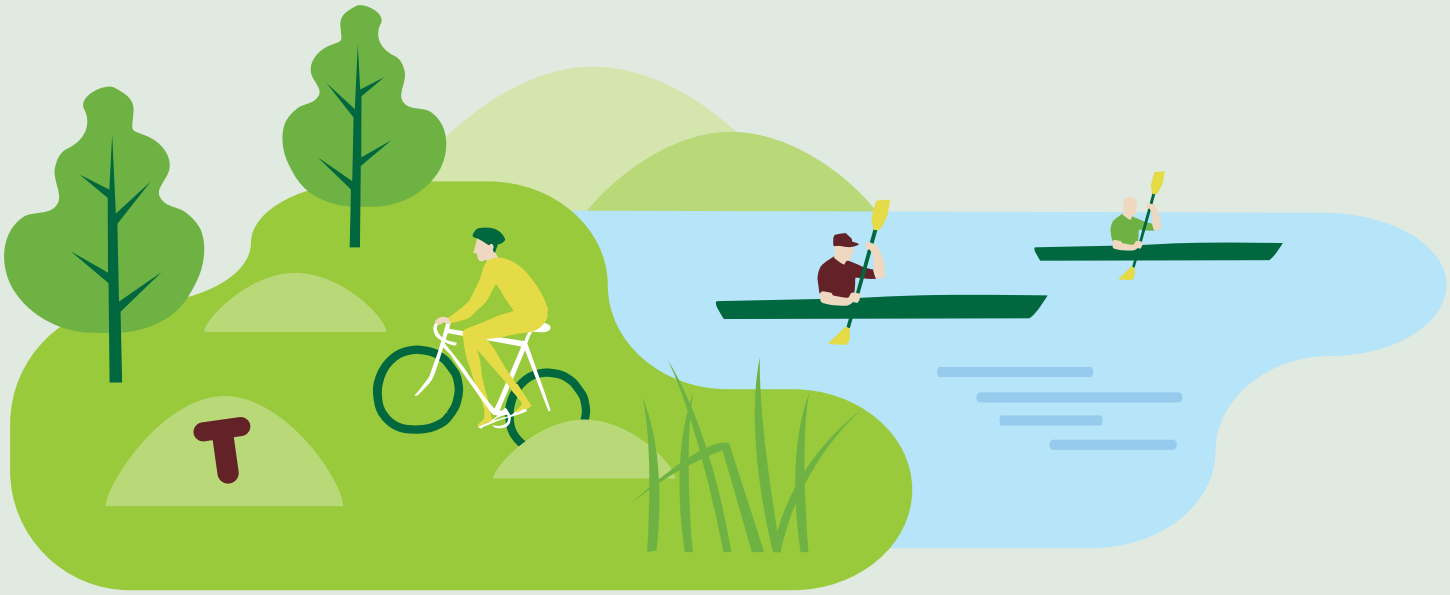

Definisjon:
«Opphold og fysisk aktivitet i friluft i fritiden, med sikte på miljøforandring og naturopplevelse»
(Meld. St. 18 (2015-2016) Friluftsliv).

2 Friluftsliv

Definisjonen av friluftsliv gir en bred tolkning av hva friluftsliv er. Opphold og fysisk aktivitet kan være alt fra solbading og fuglekikking til klatring og base hopping. I denne planen er friluftsaktivitet og aktivitet brukt med samme brede tolkning som opphold og fysisk aktivitet i definisjonen av friluftsliv.

Aktiviteten er kjernen i friluftslivet, det som folk forbinder med friluftsliv, om det er å gå en kveldstur på en skogsti eller ta en ukes fjelltur i Ryfylkeheiene.

Et variert natur og kulturlandskap preger Rogaland. Fra det flate kulturlandskapet på Jæren og de hvite Jærstrendene til fjell og fjord i Ryfylke finnes det rike muligheter for friluftslivsopplevelser. Dermed har Rogaland rom for et mangfoldig friluftsliv med mange forskjellig aktiviteter. Det er mulighet for å surfe og bade langs kysten, gå tur og sykle i nærområdene, fiske i innsjøer og elver, seile og padle i fjordene og vandre og stå på ski i fjellet, for å nevne noe.

2.1 Forvaltningsroller

Arbeidet med friluftsliv og i stor grad forvaltningen kan grovt sagt deles inn i fire kategorier: aktivitet, areal, tilrettelegging og informasjon/motivering. Alle friluftslivsaktører opererer innenfor en eller flere av disse kategorier. Figur 2.1 viser kategoriene samt sentrale friluftslivsaktører. Figuren er ikke uttømmende.

Det finnes mange forskjellig frivillige organisasjoner i Rogaland, alle med litt forskjellig formål og satsingsområde. Likevel er mange av dem på en eller annen måte bort i arbeidet med friluftsliv, da ofte som arrangøre av en aktivitet. Det kanfor eksempel være arrangering av turer, konkurranser, kurs eller annet som foregår utendørs eller har et friluftslivstema. De

frivillige organisasjoner er derfor en sentral aktør når det gjelder selve friluftsaktiviteten, men i kraft av sitt arbeide med aktivitet er organisasjonene også involvert i informasjons- og motiveringsarbeid. Primært er dette informasjon om aktivitetsmuligheter og motivering til å delta på aktivitet eller drive egenaktivitet. Mange organisasjoner bidrar også kraftig i tilretteleggingsarbeidet, her ofte som arbeidskraft og den som egentlig utfører den fysiske tilrettelegging, gjerne i samarbeide med andre aktører.

I Rogaland er store deler av arealet som er aktuelt for friluftsaktivitet innmark og i privat eie. Private grunneiere er derfor, i kraft av sin rolle som eiere av areal for friluftsaktivitet, viktige i arbeidet med friluftsarealer og tilgjengelighet. Uten grunneiers aksept kan områdene i innmark ikke benyttes til friluftsaktivitet. Heldigvis er mange grunneiere åpne for friluftsaktivitet på sin eiendom, og ofte bidrar de til tilretteleggingen på egen eiendom.

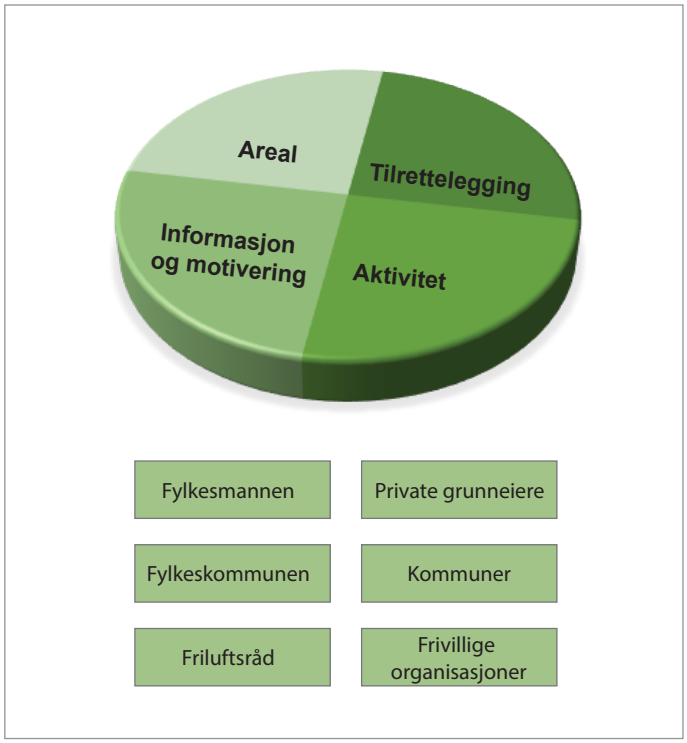

Figur 2.1: Arbeidsfelt for sentrale friluftslivsaktører

Det finnes fire interkommunale friluftsråd i Rogaland; Dalane Friluftsråd, Jæren Friluftsråd, Ryfylke Friluftsråd og Friluftsrådet Vest, som dekker samtlige 26 kommuner i Rogaland. Friluftsrådene er sentrale aktører innenfor alle fire kategoriere i friluftslivsarbeidet. De tilrettelegger og drifter de fleste statlige og regionale friluftslivsområdene og er i flere tilfelle også grunneier. De organiserer aktiviteter og opplæring innen friluftsliv og informere om friluftsmuligheter og motivere befolkningen til friluftsaktivitet.

Kommunen, fylkeskommunen og fylkesmannen er ifølge friluftsloven friluftslivsorganer og har et generelt ansvar for å fremme almenhetens friluftsinteresser og arbeide for å fremme friluftsformål innen sitt område.

Selv om alle 26 kommuner i Rogaland er medlem av et friluftsråd, spiller kommunene selv stadig en stor rolle i alle fire kategorier av friluftslivsarbeidet. Kommunene er oftest eier av de lokale friluftslivsområder og har et drifts og tilretteleggings ansvar for friluftslivsområder, grønnstruktur og parker, badeplasser med mer. Samtidig er kommunen en arealplanlegger og er derfor i stor gard styrende med hensyn til mengden av friluftsareal og tilgjengeligheten. Kommunene driver også en del informasjons og motiveringsarbeid overfor sine borgere ikke nødvendigvis med friluftsliv som hoved tema, men gjerne med friluftsliv som en del av et større tema, for eksempel folkehelse. Flere kommuner arrangerer også selv friluftsaktiviteter.

I forbindelse med forvaltningsreformen i 2010 gikk en del av de statlige friluftslivsopgaver over fra fylkesmannen til fylkeskommunen. Fylkesmannen er, som statens representant i regionen, stadig en vesentlig aktør innen friluftsliv. Fylkesmannen opptrer som grunneier for staten i statlig sikrede friluftslivsområder og må godkjenne samtlige forvaltningsplaner for disse områder. Fylkesmannen er planmyndighet og skal blant annet ivareta statlige interesser innen landbruk og miljø, som i stor grad er knyttet til friluftsliv. Som statens representant driver fylkesmannen også med en del informasjons- og veiledningsarbeid knyttet til regelverk og retningslinjer. Fylkesmannens arbeide med tilrettelegging er mer indirekte. Gjennom godkjenning av forvaltningsplaner for statlig sikrede friluftslivsområder og som planmyndighet har de mulighet til å påvirke tilretteleggingen, men det er som forvalter av tilskuddsordningene «tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket» (SMIL) og «regionalt miljøprogram» (RMP) innen landbruk at fylkesmannen særlig bidra til tilrettelegging for friluftsliv.

Fylkeskommunens arbeid med aktivitet og tilrettelegging for friluftsliv er forholdsvis indirekte og består i hovedsak i å administrerere flere tilskuddsordninger rettet mot friluftslivsaktivitet og tilrettelegging, både statlige og egne ordninger. Tilskuddsordningene bidrar til at man kan gjennomføre statlig og regional friluftslivspolitikk og skal både skape og legge til rette for aktivitet. Som tilskuddsforvalter og samfunnsutvikler arbeider fylkeskommunen med veiledning og informasjon, en del forbundet med tilskuddsforvaltningen, men også med videreformidling av forskning, nasjonale prosjekter og retningslinjer, og er et slags bindeledd mellom andre friluftslivsaktører. Fylkeskommunen er, som fylkesmannen, en planmyndighet og har likeledes et ansvar for å ivareta friluftslivsinteresser i arealplanleggingen. Samtidig har fylkeskommunen et formalisert ansvar for å komme med anbefalinger i forbindelse med statlig sikring av friluftslivsområder.

Nasjonalt er det Miljødirektoratet (MD) og over dem igjen Klima- og miljødepartementet (KLD) som har ansvar for friluftslivsforvaltningen. Disse har et overordnet ansvar for å gjennomføre nasjonal friluftslivspolitikk, blant annet gjennom statlige tilskuddsordninger, som enten de selv eller andre forvalter. Miljødirektoratet forvalter tilskudd til statlig sikring av friluftslivsområder, med anbefalinger fra fylkeskommunen.

2.2 Status og utviklingstrekk

Fylkeskommunen har ikke gode tall på utviklingen av friluftslivet spesifikt for Rogaland, men det er gjort grundige, nasjonale undersøkelser av dette.

De ti punktene og figuren under oppsummerer de viktigste tendensene i den senere tids utvikling av norsk friluftsliv:

1. Friluftslivet står fortsatt svært sterkt i den norske befolkningen.
2. Friluftslivsdeltakelsen generelt styrkes noe etter 1970, men enkelte tradisjonelle aktiviteter mister oppslutning.
3. Veksten i deltakelsen er særlig sterk blant grupper som var underrepresenterte i 1970 (kvinner, eldre og bygdebefolkningen).
4. Friluftslivet har blitt mer mangfoldig, nye aktiviteter har kommet til og små aktiviteter har vokst seg store.
5. Friluftslivet spesialiseres, flere aktiviteter splittes opp i underaktiviteter og mange av disse er krevende med hensynn til spesialutstyr og spesialiserte ferdigheter.
6. Endringene er langt større blant ungdom enn i resten av befolkningen.
7. Rekrutteringen svikter innenfor enkelte tradisjonelle aktiviteter.
8. Det er en sterk vekst i ungdommens deltakelse i nye former for friluftsliv.
9. Det blir større forskjeller innen norsk friluftsliv, både på nivået for deltakelse og mellom sosiale grupper.
10. Verdier fra det tradisjonelle friluftslivet overføres til de nye aktivitetene.

Kilde - Alf Odden og NINA-rapport 1073, (2014)

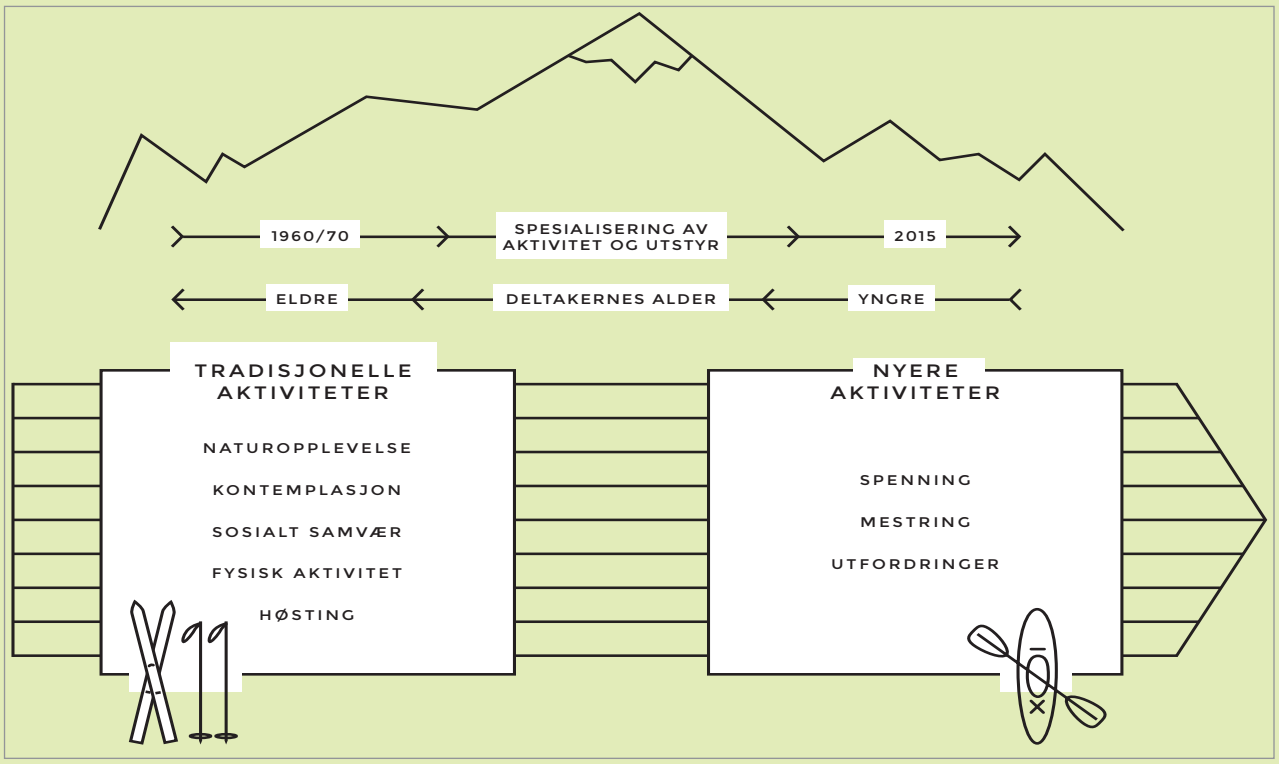

Figur 2.2: Utviklingstrekk innen friluftlivet fra 1970-tallet fram til i dag.

2.3 Utfordringer

Areal til friluftslivsutøvelse

Å ha tilgjengelig areal for utøvelse av frilufsliv er selve utgangspunktet for friluftslivet. Selv om friluftslivet ikke har en avgrenset arena, slik det er i idrettens verden, er det viktig å identifisere og ta vare på områder som har verdi for friluftslivet.

Friluftslivsområder bevares primært gjennom **sikring**. Begrepet *sikring* innebærer en rekke tiltak, vedtak og lignende som sier noe om at et område er prioritert til ett nærmere angitt formål (se tekstboks på neste side).

Det administrative arbeid med å sikre areal for friluftsliv skjer i et samarbeid mellom Miljødirektoratet, friluftsrådene og kommunene, med involvering og rådgiving fra fylkeskommunen. Rogaland fylkeskommune gir sin anbefaling til Miljødirektoratet i forbindelse med statlige sikringssaker.

Rogaland har et folketall på ca. 466 000 innbyggere og et totalareal på 9 320 km^2. Store deler av arealet er utmark, hvor allemannsretten gir rett til fri ferdsel året rundt, med en del unntak. I tillegg kommer en romslig skjærgård som gir gode muligheter for båtutfart, særlig i Ryfylke og i Nord-Rogaland.

De mest attraktive utmarksområdene for friluftsliv ligger imidlertid ikke der flertallet av befolkningen bor. Jær-regionen, fjord- og dalbotner og mange andre lavlandsområder er preget av landbruksvirksomhet og tettsteder. Disse områdene er derfor dominert av innmark med lite og vanskelig tilgjengelig utmark i friluftslovens betydning. Med områdene rundt byer og tettsteder dominert av innmark, blir ferdsel i innmark og innmarksarealer viktig for friluftslivet.

Samtidig er arealene i innmark og nær byer og tettsteder attraktive for utbygging og prisen tilsvarende høy, særlig i 100-metersbeltet mot sjø, noe som vanskeliggjør sikring av tilgang og arealer. Slik sikring av ferdselsmulighet og arealer i innmark avhenger derfor i stor grad av grunneierens velvilje, da offentlig forvaltning i liten grad kan konkurrere med private utbyggingsinteresser når det gjelder kjøp av areal. Innen landbruk er det etablert ordninger for å kompensere grunneiere som gjør tiltak for friluftslivet som, for eksempel å etablere sti over eiendommen (SMIL og RMP ordningene).

I tillegg til avstand, er det andre ulike barrierer som hindrer ferdsel og tilgang til og i utmark og innmark:

- Veianlegg skaper barrierer for ferdsel til fots og på sykkel, for eksempel der veier med stor trafikk deler friluftslivsområder i to, eller der veier ligger mellom boligområder og friluftslivsområder.
- Mange tunneler har ferdselsforbud for gående og syklende. Når fergeruter erstattes med tunneler, skaper dette nye barrierer for ikke-motoriserte trafikanter.
- Manglende skilting og tilgjengelighet gjør områder vansklig å ta i bruk og disse framstår da mer som barrierer enn som ettertraktede friluftslivsområder.

I konkurransen om areal er friluftsliv sjelden prioritert, og friluftslivsinteresser må ofte vike for andre samfunnsinteresser. Dette kan i stor grad tilskrives manglende dokumentasjon av friluftslivsinteresser, og med manglende dokumentasjon kan det være vanskelig å argumentere for friluftslivet.

De fleste verdifulle friluftslivsområder ligger i utmark, områder som oftet har lite interesse for landbruket og utbyggingen, noe som gjør at disse arealene i stor grad benyttes til andre samfunnsnyttige anlegg, somfor eksempel veianlegg, strømlinjer og

vindmøller. Presset på utmarksområdene er derfor stor og en fornuftig og kunnskapsbasert arealforvaltning må til ikke bare for å bevare arealer for friluftsliv, men også for å ta vare på naturen.

Sikring av områder må imidlertid være gjennom tenkt, man må tenke på områdets ønskede funksjon og behov for tilrettelegging. Samtidig er sikring av områder forbundet med etterfølgende utgifter til tilrettelegging, skjøtsel og drift for ansvarlige instans, ofte kommuner eller friluftsråd. Med flrer sikrede områder øker utgiftene til drift og vedlikehold, og det kan være utfordrende å oppretholde brukbar standard på områdene og sikre nye områder.

I *Fylkesdelplan for friluftsliv, idrett, naturvern og kulturvern* ble det presentert foreslag til friluftslivsområder som bør sikres, og selv om noen av områdene er blitt sikret, er flere av forslagene fortsatt relevant å jobbe videre med, til en ny liste er på plass (se handlingsplanen punkt 1 B og 1 D).

Hva er «sikring»?

Begrepet sikring er en «sekkepost» for en rekke tiltak, vedtak og lignende som sier noe om at et område er prioritert til ett nærmere angitt formål. Sikring til friluftsliv kan innebære:

erverv/oppkjøp
- gjennom ordningen med statlig sikring

servituttavtale
- ved langvarige leie-/servituttavtaler

arealformål
- i regional-/kommuneplan: (oftest som følge av oppkjøp/servituttavtale)
- regionalt viktig friluftslivsområde
- LNF
- spesialområde
- hensynssone m.m.

vern
- etter lov om naturmangfold – ikke med formål friluftsliv, men utøvelse er som regel tillatt, unntatt i en del reservater o.a. med spesifikt ferdselsforbud.

«ikke-bruk»
- uformell kategori – man søker å unngå inngrep og endringer i området

2.4 Friluftslivsområder

Friluftslivsområder deles ofte inn i tre forskjellig nivå: statlig sikrede, regionale og lokale friluftslivsområder. Denne inndelingen sier noe om sikringsstatus, men også om områdets bruk og funksjon.

Statlig sikrede friluftslivsområder

I Rogaland er det 230 statlig sikrede friluftslivsområder, det vil si at det offentlige har skaffet seg råderett over arealer gjennom sikring – se figur til venstre. I forbindelse med at det offentlige skaffer seg råderett, blir det tinglyst at arealet ikke kan omdisponeres til andre formål enn friluftsliv uten samtykke fra staten.

Områdene er viktige inngangsporter til større viktige områder for utøvelse av friluftsliv, eller er gode områder i seg selv. De er oftest tilrettelagt i større eller mindre grad i form av parkering, båtfester/brygger, toalett, turveier eller annen tilrettelegging som krever ettersyn og drift. Driftsansvaret ligger som regel hos friluftsrådene eller kommunene.

Regionale friluftslivsområder

Det er en lang historie bak de regionale friluftslivsområdene som er vist i kartet på neste side. Alt på 1970-tallet ble de fleste av disse kartfestet, og de kom med i *Fylkesdelplan for friluftsliv* i 1980, og senere i *Fylkesplanen for Rogaland* i 1992. Med noen justeringer ble de også tatt inn i FINK i 2005.

De opprinnelige registreringene gjorde man for å få en oversikt over de viktigste områdene for friluftsliv i Rogaland, og dermed bidra til sikring av disse ved bruk av forskjellige virkemidler. Se informasjon om sikring i egen faktaboks.

Områdene er i dag ført opp som regionale friluftslivsområder i den nasjonale databanken over friluftslivsområder. De er i utgangspunktet tegnet opp med «grov penn», og områder med spesiell verdi for utøvelse av friluftsliv. De fleste er store områder. Det er lite realistisk at det offentlige går inn og kjøper opp så store arealer, men for en rekke av dem kan det være aktuelt med statlig sikring i avgrensede delområder,for å sikre god tilgang og annen tilrettelegging som parkering, venteskur for kollektivtrafikk, informasjonstavler, områder for bål/grill og eventuelt toalettfasiliteter.

Flere av de større regionale friluftslivsområdene inngår idag i verneområder, spesielt i Ryfylke og på Jærkysten. Årsaken til dette er at de ble nedtegnet før vernevedtak, og dermed utgjorde et viktig grunnlag for arbeidet med vernet. Det viser at friluftslivskvalitetene var og er til stede i flere av våre større verneområder, og må ses på i sammenheng med naturkvalitetene.

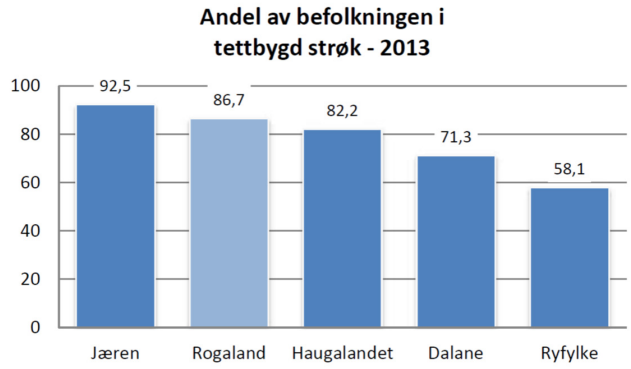

Figur 4.1: Andel av befolkningen i tettbygd strøk

Regionale friluftslivsområder er primært definert på grunnlag av bruken og verdien, og ikke på grunn av sikringsstatus. En del av områdene er fremdeles uten noen form for sikring. Varierende sikringsstatus gjør at arealer går tapt til utbygging og andre formål. Samtidig skjer endringer i vaner, preferanser og behov innen friluftslivet som gir nye områder potensiell verdi som regionale friluftslivsområder.

Lokale friluftslivsområder

Områder med lokal verdi og bruk betegnes oftest som lokale friluftslivsområder. Områdene er ofte sikret gjennom arealformål i kommuneplanen som grønnstruktur, og er sjelden særlig store. Lokale friluftslivsområder ligger i eller i nær tilknytting til byer og tettsteder, og omfatter den lokale hundremetersskogen, mindre parker, innsjøer og vassdrag, og grønne korridorer – områder som er viktige for lokalsamfunnet, og som gir mulighet for friluftsliv i nærmiljøet.

Sett i sammenheng kan disse områdene danne en vital grønn struktur og skape forbindelse mellom tettbygde strøk og større regionale friluftslivsområder eller statlig sikrede friluftslivsområder. Det store utbyggingspresset i regionen betyr i midlertid at flere og flere av disse lokale områdene forsvinner.

Innen friluftslivsforvaltningen nasjonalt og regionalt, vil det legges større vekt på disse områdene framover, blant annet på grunn av tilgjengelighet for store befolkningsgrupper og folkehelse-perspektivet. Dette betyr at lokale friluftslivsområder i større grad er aktuelle for statlig sikring

Utfordringer, friluftslivsområder

- å sikre nok areal til variert friluftlivsutøvelse i Rogaland.
- å hindre nedbygging av viktige arealer for friluftslivet.
- å bevare grønne korridorer og god sammenheng mellom friluftslivsområder, spesielt i tettbygde strøk
- å opprettholde driften for vedlikehold og utvikling av friluftslivsområder på et tilfredsstillende nivå.

Randabergfjellet, Randaberg Foto: Thorsten Gøtterup

2.5 Tilrettelegging

Med *tilrettelegging* forstås en tilpasning/utbygging av friluftslivsområder til tilkomst og aktivitet, som etablering av parkeringsplass eller brygge for adkomst, skilting for turgåing, opparbeiding av turstier og/eller oppsetting av skjul/gapahuk.

I Rogaland har det pågått kontinuerlig tilrettelegging av områder for allment friluftsliv siden Jæren Friluftsråd ble opprettet i 1950. De fire interkommunale friluftsrådene gjør et betydelig arbeid med tilrettelegging, primært i statlig sikrede og regionale friluftslivsområder. Flere kommuner påtar seg også ansvar for tilrettelegging i de statlig sikrede og regionale områdene selv, men kommunene gjør i særlig grad et stort arbeid med tilrettelegging i de lokale friluftslivsområdene. I tillegg gjør frivillige organisasjoner, blant annet turistforeningene, en betydelig innsats, for eksempel med merking av stier og bygging og drift av fjellhytter, den senere tid også langs kysten, og nye tilbud i og nær byer og tettsteder.

I underkant av 200 statlig sikrede friluftslivsområder har en eller annen form for tilrettelegging. Graden av tilrettelegging spenner vidt fra tilnærmet ingen form for tilrettelegging til universell utforming. Mange regionale friluftslivsområder er tilrettelagt i en eller annen form, men områdene er ofte store og tilretteleggingen er konsentrert i utkanten med korridorer inn i området. Dette betyr at store deler av områdene er uten tilrettelegging, og at graden av tilrettelegging er svært varierende også innenfor de enkelte områdene. Lokale friluftslivsområder er ofte godt tilrettelagt for intensiv bruk, med en tilrettelegging som preger området og dets funksjon.

Rogaland har gjennomgående godt tilrettelagte friluftslivsområder med stor variasjon i graden av tilrettelegging. Det er tilretteleggingen i et område som avgjør hvem som kan bruke det, hva det kan brukes til, og til en hvis grad hvor mye det blir brukt. Tilrettelegging er i stor grad med på å definere et områdes bruk: Stier, turveier og skilting kanaliserer ferdselen, bålplass og gapahuk oppfordrer til lengre opphold, og brygger gir større båter mulighet til å komme til land. Erfaring viser også at godt tilrettelagte områder genererer mer aktivitet.

Kulturminner

Kulturminner er en berikelse av friluftslivet. For mange er kulturminnene formålet med turen eller en spennende opplevelse på turen. I Rogaland finnes det ca. 9000 automatisk fredet kulturminner, det vil si kulturminner fra før 1537, og mange nyere tids kulturminner. Som opplevelser og historie gir disse et løft til friluftslivet, men mange er ikke godt nok tilrettelagt til at folk flest har mulighet til å oppleve dem eller rett og slett at se de er der. Det mangler skilting og adkomst mulighet, som ikke forringer kulturminnet, og som er nødvendig for at befolkningen skal kunne oppleve og ta vare på kulturarven sin.

Rogaland fylkeskommune har et forvaltningsansvar for Rogalands nasjonale og regionale kultur- og naturarv, hvilket tydelig gjøres gjennom *Regional kulturplan for Rogaland 2015-2025*.

Universell utforming

Universelt utformet adkomst til kulturminnet Vistehola i Randaberg. Foto T. Rathe

Universell utforming defineres som design av produkter og omgivelser på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpasning eller spesiell utforming. Innen friluftsliv er det omgivelsene som utgjør den største utfordring. Terrenget og naturen er nå engang ikke universelt utformet. Skal alle få

mulighet til å bruke friluftslivsområdene i Rogaland, kreves det stor grad av tilrettelegging og veldig store inngrep i naturen. Dette er naturligvis ikke ønskelig, men det må finnes en middelvei, hvor friluftslivsområder gjøres tilgjengelige i så stor utstrekning som det la seg gjøre, uten at dette forringer natur-, friluftslivs- og opplevelsesverdien.

Rogaland fylkeskommune har de siste årene arbeidet systematisk for å øke tilbudet av universelt tilrettelagte friluftslivsområder. I dag er det registeret ca. 50 friluftslivsområder med forskjellig funksjon som er universelt tilrettelagt for varierende behov. Det arbeides for å få en variert tilrettelegging, som gir tilgang til forskjellige opplevelser og mulighet for å utøve mange former for friluftslivsaktivitet.

Reiselivet

Preikestolen, Forsand. Foto Odd Inge Worsøe

Friluftslivet er Norges største reiselivsprodukt, og det er naturopplevelser og friluftsliv som markedsføres ute i verden. Reiselivet er en viktig næring og en næring i vekst – antallet turister har økt de siste årene. De fleste av disse kommer for å oppleve spektakulær norsk natur og friluftsliv, hvilket gir et økt press på naturen. Flere turdestinasjoner har oppleved en kraftig vekst i antall besøkende de senere årene, en vekst som har medført nye utfordringer.

I Rogaland er det særlig turene til Preikestolen og Kjerag, som har oppleved en så kraftig besøksvekst at dagens tilrettelegging i området ikke er tilstrekkelig til å håndtere de mange besøkende. Dette medfører unødig slitasje på områdets natur og en forringelse av opplevelsen for den besøkende. Mange utenlandske besøkende har også gitt et økt sikkerhetsproblem – mange besøkende er dårlig forberedt på turen og vet ikke hva det krever å ferdes i norsk natur. Det er derfor også i stor grad behov for informasjon og veiledning til de besøkende.
Flerer andre steder, som Månafossen og strendene langs kysten, opplever også en kraftig økning i besøkende. For å imøtekomme økningen og unngå situasjoner som dem på Preikestolen og Kjerag idag må det gjennomføres god tilrettelegging basert på en helhetlig strategi og tilpasset forventninger og utfordringer.

Sykkel

Bruk av sykkel som framkomstmiddel, treningsapparat og fritidssyssel har økt de siste årene. Utviklingen har gått fort og terrengsykkelen, elsykkelen og *fatbike* har endret hvordan vi sykler og hvor. Dette har samtidig økt risikoen for konflikter mellom syklende og andre bruker grupper. Å sikre gode områder for bruk av sykkel, som ikke kommer i vesentlig konflikt med andre interesser, er en positiv utfordring for forvaltningen og organisasjonene.

Utfordringer
- Tilrettelegging

- tilrettelegging og informasjon tilpasset dagens forventninger og utfordringer
- tilstrekkelig med ressurser til drift
- utvikling av gode tilbud i og nær byer og tettsteder for alle brukergrupper
- økt oppmerksomhet mot folkehelse og universell utforming i videre utvikling av tilrettelegingsgrad
- opprettholdelse og utvikling av det gode etablerte samarbeidsklimaet

2.6 Informasjon og motivering

Fylkeskommunen har en overordnet informasjons- og motivasjonsrolle og motiverer og støtter opp om kommuner, friluftsråd og organisasjoner, som bidrar til å skape aktivitet. Samtidig er Rogaland fylkeskommune med på å spre informasjon om aktivitet og tiltak og videreformidle informasjon om gode tiltak, slik at de kan brukes i hele fylket. Nettsiden www.tilgjengelighet.no med tilhørende filmer som er blitt produsert om dette arbeidet, er gode eksempler på hvordan Rogaland fylkeskommune bidrar til å formidle informasjon og motivere til aktivitet.

De siste årene har det vært lagt stor vekt på stillesitting som et økende helseproblem i alle aldersgrupper. Det offentlige bruker stadig mer penger på behandling av belastningssykdommer og andre lidelser påført av inaktivitet. Motivering til aktivitet og informasjon om fordelene med og mulighetene til økt aktivitet er viktig i arbeidet med å motvirke stillesitting.

Flere undersøkelser har vist at folk flest ønsker å være mer aktive, og i langt de fleste tilfeller er det friluftslivsaktivitet som er den fortrukne aktiviteten. Friluftsliv har derfor et stort potensial innen folkehelsearbeidet.

For at flere skal komme seg ut og delta i aktivt friluftsliv er det nødvendig med informasjon og motivering. Både kommuner, friluftsråd og organisasjoner utfører en viktig motiveringsjobb, og det brukes mange ulike informasjons- og motiveringstiltak. For eksempel holder friluftsrådene kurs for personalet i barnehager, på skoler og i skolefritidsordningen, flere forskjellige organisasjoner organiserer guidede turer eller tematurer, og flere kommuner arrangerer uteaktiviteter.

Merking og skilting av turstier, kulturminner og så videre er i like så stor grad et informasjons- og motiveringstiltak, som det er tilrettelegging. Merking og skilting gir basis informasjon om friluftslivet og har stor betydning for opplevelsen av turer og områder.

Fylkeskommunen har som regionalt friluftslivsorgan ansvar for å fremme allmennhetens friluftsinteresser. I det ligger et ansvar for å informere om og i så stor utstrekning som mulig ta vare på allemannsretten.

Utfordringer - Informasjon og motivering

- å synliggjøre friluftslivstilbudet
- å nå frem til den stillesittende del av befolkningen
- å motivere den stillesittende del av befolkningen
- å øke kjennskapet til rettigheter og forpliktelser i allemannsretten
- å tilrettelegge for frivilligheten

Frivilligheten

Frivilligheten, i form av frivillige organisasjoner og den enkelte frivillige, spiller en stor rolle i friluftslivet og til dels i naturforvaltningen. Særlig når det gjelder motivering til aktivitet har frivilligheten en evne til å nå ut til folk flest og mobilisere mange. I 2014 ble det lagt ned opp mot 148 000 frivillige årsverk på landsbasis (SSB), hvilket viser det enorme arbeidet som blir gjort.

Selv om det fortsatt er mange som ønsker å delta i frivillig arbeid, ses det tendenser til en endring i den tradisjonelle organiseringen av frivilligheten. De frivillige organisasjonene er i større grad i konkurranse om de frivilliges tid, og den enkelte frivillige er mer opptatt av å delta i enkelte prosjekter/oppgaver enn i den frivillige organisasjonen som helhet. Dette ses nok mest i den yngre del av befolkningen. Denne endringen betyr at organisasjonene og eventuelt andre i større grad må fasilitere oppgaver for den frivillige, mens den frivillige kan velge blant flere oppgaver. Dette betyr igjen, at organisasjonene og eventuelt andre må få et mer profesjonelt apparat, som kan håndtere det administrative knyttet til oppgavene, som å søke om midler, organisere de frivillige, planlegge oppgaver og så videre.

Til tross for at frivilligheten beveger seg i retning av større og mer profesjonelle organisasjoner, er det fortsatt mange små organisasjoner. Både store og små organisasjoner er avhengige av en forutsigbarhet i rammene for sitt arbeid, særlig for økonomisk vektlegging og prioritering og politiske prioriteringer.

Turvei på Kvitsøy Foto: John Jastrey

Naturforvaltning

3 Naturforvaltning

Definisjon:
«*Naturforvaltning er forvaltning av natur og landskap, gjennom planlegging, vern, skjøtsel og restaurering av ødelagte lokaliteter, og gjennom å fremme bærekraftig anvendelse av naturressurser.*

Den utgjør en del av miljøforvaltningen, som er en samlebetegnelse for aktiviteter som sørger for å regulere samfunnets påvirkning av miljøet, slik at denne ligger innenfor grenser som samfunnet kan akseptere.»

(Nordisk ministerråds definisjon av 1995 i «Nordens natur»).

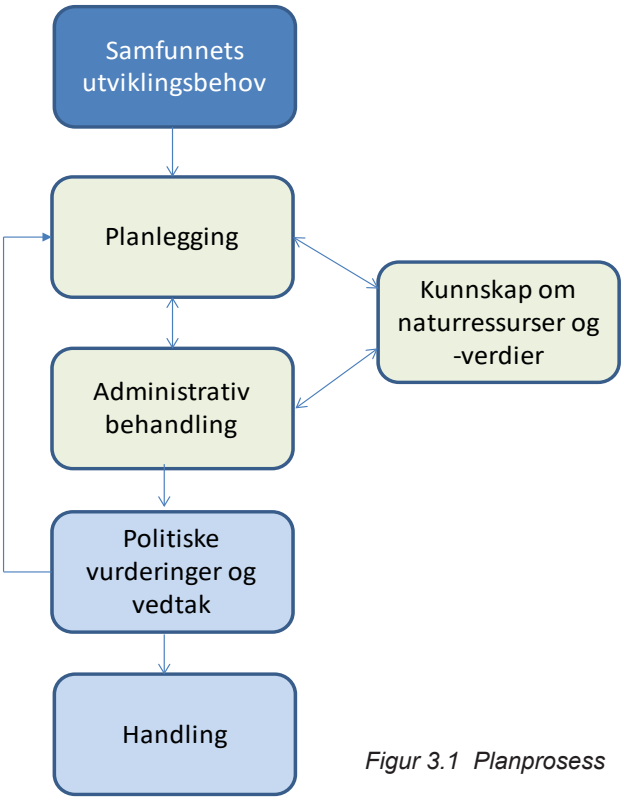

Figur 3.1 Planprosess

Naturforvaltning er et omfattende begrep som innebærer å ta vare på naturen og dens mangfold på en bærekraftig måte. Ansvaret for naturforvaltningen er fordelt på alt fra offentlige instanser til den enkelte grunneier eller innbygger.

Hovedmålet er å forvalte naturen slik at den kan fortsette å gi økosystemtjenester:

Økosystemtjenester er tjenester og goder som vi får fra naturen. Det er fire hovedkategorier, som vist på figur 3.2 på neste side.

3.1 Forvaltningsroller

Naturforvaltning er et så omfattende begrep at en beskrivelse av alle aktørers rolle innen for alle underliggende områder faller utenfor rammen av en plan som denne. Vi har derfor valgt å konsentrere os om de viktigeste aktørene i Rogaland og de tema hvor fylkeskommunen har et ansvar. Disse tema er presentert under. Temaene er omfattende nok i seg selv, men det finnes en viss form for overodrnet rollefordeling mellom de ulike aktører på områdene.

Den største aktøren er nok den offentlig forvaltning, som her består av *kommunene*, *fylkeskommunen* og *fylkesmannen*. Gjennom naturmangfoldloven og flere andre lovverk har disse et ansvar for å gjennomføre nasjonale lover og retningslinjer, samtidig som de ivaretar regionale og lokale hensyn innen for temaene, alt sammen for å ta vare på naturen og dens mangfold på en bærekraftig måte.

Figur 3.2 Økosystemet

En vesentlig del av den offentlige forvaltnings arbeid innenfor temaene består av saksbehandling. Det kan være saker om små kraftverk, utslipp, tiltak i vassdrag, jakt og søknad om tilskudd.

Hele den offentlige forvaltning er planmyndighet og må ivareta naturen gjennom arealplanlegging. De enkelte instansers rolle og herakiet i arealplansaker er utførlig redegjort for i plan- og bygningsloven. Det kan litt forenklet sies at kommunen er den reelle planlegger, mens fylkeskommunen og fylkesmannen er høringsinstans. Tradisjonelt vern og annen ivaretakelse av «natur» gjennom arealplanlegging er i stor grad blitt ivaretatt gjennom kontroll og vern via fylkesmannsembetet.

Energi, klima og miljø er sentrale tema i vår tid, tema som det i stor grad arbeides med gjennom oppgaver knyttet til andre tema, som for eksempel samferdsel. Den offentlige forvaltnings rolle her er å ivareta klimaet og miljøet samtidig som samfunnets energi behov dekkes. Dette er ofte motstridende interesser som må vektes mot hverandre. Den offentlige forvaltning har likeledes et ansvar for informasjon og veiledning på området, hvilket primært ivaretas gjennom den nasjonale nettløsning www.miljostatus.no. Det er utarbeidet en egen regionalplan for energi og klima med handlingsprogram. Disse temaene omtales derfor ikke nærmere i dette dokumentet.

Vilt- og fiskeforvaltningen er spredt mellom de forskjellig offentlige instanser, primært fordelt etter arter. Fylkesmannen er forvaltningsmyndighet for anadrom fisk (laks, sjøørret og sjørøye) i elver og vassdrag og truede arter av innlandsfisk, mens fylkeskommunen er myndighet for ikke truede arter av innlandsfisk. Saltvannsfisk er forvaltet av Fiskeridirektoratet. Vilt er det primært kommunene som har forvaltningsansvar for mens fylkeskommunen og fylkesmannen har veiledningsansvar og ansvar for jakttider for enkelte arter.

Friluftslivsforvaltningen er nærmere beskrevet i kapittel 2.1.

Vannforvaltningen er ivaretatt gjennom *Regionalplan for vannforvaltning i Rogaland* og er derfor ikke omtalt i dette dokument. Vannforvaltning er en viktig del av naturforvaltningen og har konsekvenser for flere av de andre temaene, som energi, klima og miljø og fiskeforvaltning. Rogaland fylkeskommune er vannregionmyndighet for Vannregion Rogaland og spiller en sentral rolle i arbeidet.

Enkelte offentlige instanser har fått spesefikke roller innenfor naturforvaltningen for eksempel er fylkesmannen grunneierrepresentant i statlig sikrede friluftslivsområder og kommunen forvaltningsmyndighet i naturvernområder. Hjemmesiden www.miljokommune.no kan være en hjelp for kommunene og andre når det gjelder flere oppgaver innen naturforvaltningen.

Grunneier er en sentral aktør i naturforvaltningen og oftest initiativtaker til tiltak og tilrettelegger, samt utøver at retningslinjer og regelverk innenfor alle områder i naturforvaltningen. Grunneier må derfor forholde seg til mange forskjellig aktører innen naturforvaltningen, men har fortsatt en stor grad av påvirkning og ansvar.

Frivillige organisasjoner spiller i hoved sak en rolle som en slags vakthund og debatør. Organisasjoner kan ta opp forskjellig tema og probelm innen naturforvaltning med tanke på å skape oppmerksomhet og forbedre forvaltningen på disse områder. Samtidig holder de øye med at andre aktører følger retningslinjer, regelverk og vedtatte planer. Flere frivillige organisasjoner er likeledes aktive som tilretteleggere og kunnskapsformidlere innen naturforvaltning.

Nasjonale mål

Regionalplan for friluftsliv og naturforvaltning skal stake ut en regional politikk for naturforvaltning i Rogaland.

Dette må ta utgangspunkt i de nasjonale målene (kilde: Prop. 1 S (2014–2015) fra Klima- og miljødepartementet), som er følgende:

1. Økosystemene skal ha god tilstand og levere økosystemtjenester.
2. Ingen arter og naturtyper skal utryddes, og utviklingen til truede og nær truede arter og naturtyper skal forbedres.
3. Et representativt utvalg av norsk natur skal bevares for kommende generasjoner.

3.2. Status og utviklingstrekk

Å beskrive status for norsk natur er en komplisert oppgave.

Det er under utvikling et nasjonalt system for systematisering av informasjon og framstilling av utviklingen av norsk natur. Hvordan dette systemet er sammensatt er kort forklart under.

Natur i Norge
Natur i Norge (NiN) er et system under utvikling for inndeling og systematisering av naturen. Det skal være en kunnskapskilde for alle som arbeider med natur, fra forskere til forvaltning.

Naturindeks
Naturindeks for Norge skal kunne gi en oversikt over status og utvikling for det biologiske mangfoldet i de store økosystemene, med grunnlag i systematikken fra Natur i Norge. I den siste indeksen fra 2015, var konklusjonen at det generelt sto godt til med norsk natur, men at det ikke manglet på utfordringer.

Rødliste for arter
Denne lista gir oversikt over arter som vurderes å stå i fare for å dø ut i Norge.

Trollskogen ved Øksnevad Foto: Thorsten Gøtterup

Rødliste for naturtyper
Her gis en oversikt over naturtypers risiko for å bli ødelagt og/eller forsvinne fra norsk natur.

Fremmede arter – norsk svarteliste
Her gis vurderinger om økologisk risiko for negative effekter på naturen. Lista omfatter arter som har kommet til landet etter ca. år 1800.

Den viktigste kilden for informasjon om dette er å finne på: www.artsdatabanken.no

Kort om status i Rogaland

Hva er tilstanden for naturen i Rogaland?

Rogaland har et bredt spekter av landskapstyper og naturmangfold fra kyst til fjell. Tidligere tiders bosetting og utnyttelse av naturressursene har også gitt et variert kulturlandskap og et rikt mangfold av kulturminner. Den sterke befolkningsveksten i Rogaland de siste 50 årene har ført til et økt press på flere typer areal, særlig i de folkerike områdene langs kysten. Denne utviklingen fører til at flere viktige naturområder og kulturlandskap står i fare for å bli sterkt endret eller ødelagt, særlig i strandsonen og lavlandets kulturlandskap.

Mange verdifulle kulturlandskap blir intensivt utnyttet og taper både kulturelement og historisk verdi samtidig som det biologiske mangfoldet reduseres. Den andre ytterligheten er bortfall av bruk/skjøtsel med påfølgende gjengroing og tap av mangfold.

Det er gode sider på internett man kan ty til for å få informasjon og oppdatert kunnskap. Mest nærliggende for offentlig forvaltning er å vise til den offisielle informasjonssida:
www.miljostatus.no

For Rogaland viser vi til
www.temakart-rogaland.no

Meld. St. 14 - *Natur for livet* gir god informasjon om naturens tilstand i Norge pr. 2015, sammen med informasjonen vist til i kapittel 3.2.

«Situasjonen for naturmangfoldet i Norge er på mange områder positiv. Men også her finnes det utfordringer. Arealbruk og omdisponering av areal til for eksempel veg- og boligbygging, industri og næringsformål er viktig for samfunnet, men er samtidig den faktoren som har størst innvirkning på naturmangfoldet på land.»

Fra: Meld. St. 14 (2015–2016) Natur for livet: Norsk handlingsplan for naturmangfold.

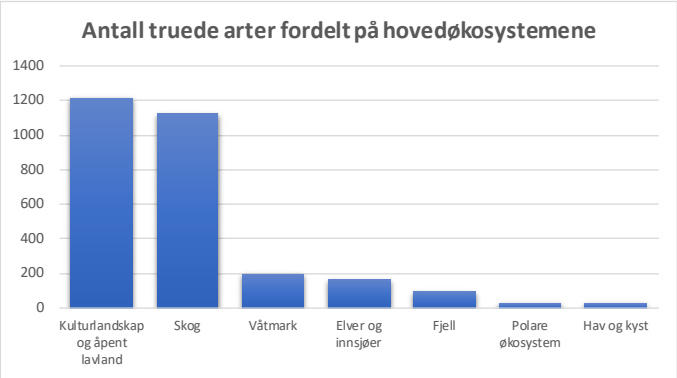

Figur 3.3 Antall truede arter fordelt på hovedøkosystemene

3.3. Utfordringer

Nasjonale utfordringer
I NiN pekes det på flere utfordringer og trender som man bør håndteres for å unngå en negativ utvikling. Følgende problemer vurderes å være relevante for Rogaland:

- Våtmarksområdene og myrene er under stadig press, og det er i stor grad bare små restarealer igjen, spesielt i lavlandsområder.
- Kulturlandskapet reduseres i omfang og kvalitet/funksjon, og variasjonen i biologisk mangfold utvikler seg negativt på grunn av endrede driftsformer.
- Det er et sterkt press på grønne, bynære områder.
- Overgjødsling og sukkertaredød er en utfordring langs kysten av Sør-Norge.
- I kystområdene er det påvist en dramatisk nedgang av sjøfuglbestander.
- Skogen som hovedøkosystem kommer dårligst ut i naturindeksen. Hovedårsaken til dette er at gammel skog stadig reduseres i omfang.
- Små bestander av rovvilt og store bestander av hjortevilt slår også negativt ut på indeksen.

Påvirkningsfaktorer
Naturindeks i Norge har systematisert faktorene som påvirker natur, og delt dem inn i seks hovedkategorier. Disse tar vi med her for å vise hvordan Rogaland fylkeskommunes ansvarsområder griper inn i dem:

Beskatning / høsting
Fylkeskommunen er viltmyndighet innen et fastsatt forvaltningsområde (se kapittel 4.8, side 48).

Overbeskatning av jaktbare arter er generelt ikke et stort problem i Norge, snarere tvert imot. Det felles færre hjortedyr i de fleste områder i Rogaland enn det som anbefales.

Fremmede arter
Fylkeskommunen har ingen direkte myndighet knyttet til fremmede arter. Likevel henger dette temaet nøye sammen med arealforvaltningen, ved at arealtiltak for eksempel kan føre til masseforflytninger, som potensielt kan bidra til spredning av fremmede arter.

Klima
Fylkeskommunen har vedtatt en regionalplan for energi og klima og en tilknyttet handlingsplan om egen virksomhet. Klima er et overordnet tema på lik linje med naturforvaltning og har effekt på mange forskjellige områder.

Arealbruk/inngrep
Fylkeskommunen er regional planmyndighet, med mange oppgaver knyttet til arealbruk. Dette temaet er også den største påvirkningsfaktoren når det gjelder negative endringer på norsk natur, som vist i naturindeksen for Norge.

Forurensing
Fylkeskommunen har ikke utøvende myndighet her, men er koordinerende vannmyndighet. *Regionalplan for vannforvaltning* omhandler bl.a. forurensing til vann.

Regionale utfordringer:

- Fylkeskommunen må ivareta naturhensyn bedre gjennom arealplanlegging, og dermed bidra til å løse de nasjonale utfordringene.
- Fylkeskommunen må bidra til å identifisere og imøtekomme de regionale utfordingene.
- Noen av disse er identifisert nasjonalt. I Rogaland er det mye kulturlandskap og skog – fylkeskommunen må derfor arbeide spesielt for å hindre tap av naturverdier i disse områdene.
- Rogaland har få inngrepsfrie områder, og det er viktig å arbeide for å hindre ytterligere reduksjon av disse.
- Direkte knyttet til satsing på og tilrettelegging for friluftsliv er økende slitasje av intensivt brukte områder, spesielt i kystlandskapet.
- For vannmiljø er det også en rekke utfordringer, noe som går fram av R*egionalplan for vannforvaltning i Rogaland (2016)* og dermed ikke omtales videre i dette dokumentet.

Foto: John Jastrey

4 Friluftsliv og naturforvaltning i saksbehandlingen

4.1 Bakgrunn

Arealplanlegging baseres blant annet på en kartfestet framstilling av et definert geografisk område. På denne skal det tegnes inn områder med avgrensninger for diverse formål. Disse formålene er definert i plan- og bygningsloven. For å kunne avsette slike områder i en plan, må en kjenne til de underliggende interessene på arealene, som natur, geologi og bruksområder, og justere og vurdere ut fra disse.

Naturforvaltning er et av temaområdene planleggingen må forholde seg til.

I dette kapittelet vil vi:

- synliggjøre verdifulle arealer for naturrelaterte tema
- gi en regional verdivurdering av de valgte tema
- På grunnlag av dette vil vi:
- gi faglige råd om og retningslinjer for hvordan kvaliteter og områder innen hovedtemaene kan tas vare på i planleggingen
- vise hvordan «grønnstruktur» bør brukes i planleggingen

Metodikk

Data er hentet fra offentlige databaser og regionalplaner. Det er lagt vekt på å lage et felles tredelt verdisystem som er direkte overførbart til kartframstillinger og arealplanleggingen. Det er ikke gjort nye registreringer.

Arbeidet består i en verdiklassifisering med utgangspunkt i tilgjengelig datagrunnlag i regionalt perspektiv. Resultatet skal tas i bruk i all regional arealplanlegging og legges til grunn i kommuneplanleggingen.

Følgende tema inngår i kapittelet:

1. Landskap
2. Friluftslivsområder
3. Større sammenhengende naturområder (tidligere INON)
4. Naturmangfold

Temaene landbruk og kulturminner og -områder er ikke tatt med som egne tema i dette kapittelet. Årsak til dette er følgende:

Regionalplan for landbruk, og *ATP for Jæren* og *ATP for Haugalandet* gir de regionale føringene på landbrukspolitikken i fylket.
Regionalplan for kultur (2014) peker på behovet for en egen kulturminneplan, som også vil omhandle arealutfordringer. Kulturminner blir derfor ikke tatt inn her som eget tema.

Landskapsområder med kulturverdi er likevel omtalt under «landskap».

4.2 Landskap

«Landskapet er vi» er overskriften på en informasjonsbrosjyre om den europeiske landskapskonvensjonen. Overskriften viser en svært bred tilnærming til begrepet.

Gjennom denne konvensjonen er Norge forpliktet til å ta hensyn til landskap i all planlegging og forvaltning.

Landskapskonvensjonen definerer landskap slik:

> *«Landskap betyr et område, slik folk oppfatter det, hvis særpreg er et resultat av påvirkning fra og samspill mellom naturlige og/eller menneskelige faktorer».*

Naturmangfoldloven sier følgende i formålsparagrafen § 1:

> *«Lovens formål er at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden..».*

I forarbeidene til naturmangfoldloven (Ot.prp. nr. 52 (2008–2009)), står en viktig presisering:

> *«Begrepet landskap er imidlertid et vidt begrep, som også omfatter områder der det naturlige preget er minimalt, jf. definisjonen i den europeiske landskapskonvensjonen. Ved å betegne det landskapsmessige mangfold som en del av naturen i Naturmangfoldlovens § 1, avgrenses lovens formål mot rent menneskeskapte landskap. Naturen må imidlertid ikke oppfattes så snevert at kulturpåvirket eller kulturbetinget biologisk mangfold ikke omfattes. Dette understrekes også av at begrepet biologisk mangfold også inngår i formålsbestemmelsen.»*

Direktør i Norsk institutt for skog og landskap sier dette:

> *«Det norske landskapet er en viktig del av vår felles identitet. Sammen med språket er landskapet vår sterkeste referanse i tillegg til å være en viktig ressurs for matproduksjon, verdiskaping og opplevelse.»*

Begrepet «landskap» er således et svært romslig og innholdsrikt begrep, som ikke uten videre er lett å forstå – eller å forvalte. Derfor trenger vi verktøy for å kunne klassifisere og verdisette landskapet.

Utvalg for verdsetting av landskap

Miljødirektoratet har startet opp et nasjonalt arbeid for å utvikle en ny metodikk for kartlegging av landskap i Norge. Den er under utprøving og utvikling, og det er gjort kartlegging av Nordland fylke. Metodikken forventes gjort gjeldende for hele landet, og da vil kartlegging av hele landet finne sted, men det er ikke avklart når dette vil skje, og hvordan det skal finansieres.

Utvalgte landskap i Rogaland

I Rogaland var man tidlig ute med å arbeide med landskap i planleggingen. Rapporten *Vakre landskap i Rogaland* (1996) utarbeidet man for å få oversikt over hvilke landskapstyper vi har i fylket, og det ble gjort en verdsetting av landskapsområder. Dette skjedde parallelt med et nasjonalt arbeid omtalt i neste avsnitt, og det er i stor grad sammenfallende resultater av landskapsinndelingen.

Rapporten *Vakre landskap i Rogaland* definerer landskapstyper i Rogaland og gir spesifikt avsatte områder følgende verdier:

meget høy landskapsverdi / nasjonal interesse
høy landskapsverdi / regional interesse

Det er registrert 61 områder med meget høy verdi og 135 områder med høy verdi (se kart s. 33).

Landskapsregioner i Rogaland

Norsk institutt for skog og landskap har utviklet et nasjonalt referansesystem for landskap (Nijos-rapport 10/2005). Dette deler Norge inn i 45 landskapsregioner og 444 underregioner. Systemet beskriver landskapet ut fra følgende komponenter:

> *landskapets hovedform, landskapets småformer, vann og vassdrag, vegetasjon, jordbruksmark og bebyggelse og tekniske anlegg, samt en beskrivelse av regionens samlede landskapskarakter.*

I Rogaland har vi åtte landskapsregioner, med tilhørende underregioner, representert i fylket. Innenfor alle disse foreligger det landskapsområder som i rapporten Vakre landskap er gitt verdiene meget

høy og høy landskapsverdi. Alle de 196 områdene med denne verdsettingen er vist i kartet på s. 33, men er ikke listet opp. Mer detaljert informasjon om temaet finnes på www.temakart-rogaland.no

Helhetlige kulturlandskap

Helhetlig kulturlandskap er forvaltningsmessig høyt prioriterte kulturlandskapsområder med både biologiske og kulturhistoriske verdier. De omfatter blant annet de høyest prioriterte områdene i Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap, og utgjør 10–30 områder i hvert fylke, totalt ca. 300 områder i landet.

I Rogaland har vi følgende 14 helhetlige kulturlandskapsområder:

Område	Kommune
Nese	Klepp
Lima	Gjesdal
Klungtveit Litlehamar	Suldal
Tjensvoll Mossige	Time
Ulladalen	Suldal
Hodnefjell - Dale - Vikefjell	Rennesøy
Helland - Bø	Rennesøy
Ørsland	Sokndal
Sogndalsstrand	Sokndal
Bratt - Helgeland	Karmøy
Utsira	Utsira
Resnes	Stavanger
Ognøy	Bokn
Dyrskog	Bjerkreim

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket

Dette er en oppfølging av nasjonale mål om å ivareta kulturlandskapet, og et samarbeid og spleiselag mellom landbruksmyndigheter og miljømyndigheter.

Satsingen er basert på frivillige avtaler mellom staten og grunneierne. Tjueto utvalgte områder er nå med i Norge, fordelt slik at det er minst ett område i hvert fylke. I Rogaland inngår området Hodnefjell–Dale–Vikefjell på Rennesøy, som også inngår i helhetlige kulturlandskap.

Kvartærgeologiske områder og forekomster

Rapporten *Forslag til vern av kvartærgeologiske områder og forekomster i Rogaland* (Miljøverndepartementet, rapport T-678, 1987) er et grundig geologisk arbeid, som blant annet ble brukt under utarbeidelsen av *Vakre landskap i Rogaland*. Denne rapporten er et eksempel på fagstoff som bør tas med i totalvurderinger av konsekvenser for landskap. En rekke av disse er vurdert i de regionale planene for byggeråstoff, både for Jæren og for Ryfylke.

Kvartærgeologiske områder vil tas inn som temakart i temakart-rogaland.no som oppfølging av planen (se handlingsprogrammet)

4.3 Verdivurdering av landskap

På nasjonalt nivå foreligger det pr. i dag ikke en standard metodikk for verdsetting av landskap. Statens vegvesen har utviklet en metodikk i sine håndbøker for konsekvensutredninger av veiprosjekter. Denne metoden blir også ofte brukt i konsekvensutredninger av andre typer utbygginger og planer. Gjennom prosjektet «Natur i Norge (NiN)» er det under utvikling en nasjonal metodikk, men denne ligger sannsynligvis langt fram i tid.

Hordaland fylkeskommune har gjennomført en verdivurdering av landskap i Hordaland fylke (Aurland naturverkstad, rapport 07-2011). Denne metodikken er i Hordaland tatt inn i en fylkeskommunal veileder for landskap i kommuneplanleggingen.

Metodikken som er brukt i rapporten *Vakre landskap i Rogaland*, ligger opptil den som er brukt i Hordaland, men mangler noe av detaljeringsgraden som det legges opp til i nyere metodikk når det gjelder natur- og kulturverdier.

Rapporten har vært brukt som faglig underlagsmateriale i en årrekke i forbindelse med uttalelser om kommune- og reguleringsplaner av både fylkesmannen i Rogaland og fylkeskommunen.

Man vil også starte et internt arbeid med å gå gjennom datasettet for å registrere endringer i områdene siden rapporten ble utarbeidet.

Inntil det foreligger en ny nasjonal metodikk og kartlegginger og verdivurderinger for Rogaland, skal områdene fra *Vakre landskap i Rogaland* med «meget høy landskapsverdi / nasjonal interesse» og «høy landskapsverdi / regional interesse» vurderes i følge nedenforstående tabell.

Tabell 4.1: Verdivurdering landskap

Verdi	Rangering
Nasjonal/høy verdi	• Landskap av nasjonal verdi * • Helhetlige kulturlandskap
Regional/ middels verdi	• Landskap av regional verdi
Lokal/registrert verdi	• Landskap prioritert av kommunene

* fra rapporten *Vakre landskap i Rogaland*

Eksempel fra 'Vakre landskap i Rogaland'

Landskap
Helhetlige kulturlandskap
Høy verdi
Middels verdi

4.4 Friluftsliv

Verdsetting av områder for friluftsliv vil på sikt bli basert på det nasjonale prosjektet «kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder», som ble startet i Rogaland i 2015.

Metoden som skal brukes følger Miljødirektoratets veileder *Kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder* (M98-2013) og omfatter både sjø- og landområder.

Det vises til veilederen for beskrivelse av metoden. Friluftsrådene og kommunene vil i samråd med fylkeskommunen foreta vurderingene. I tillegg skal innfallsporter registreres etter en egenutviklet veileder.

Inntil prosjektet «kartlegging og verdisetting av friluftsområder» er fullført, inkludert en påfølgende tilpasning til regionalt nivå, skal verdiskalaen i skjemaet nedenfor benyttes for vurderinger på regionalt nivå.

Inneværende verdivurdering for friluftsliv fanger i liten grad opp mindre nærfriluftslivsområder (som lokale friluftsområder med stier, fiske- og badeplasser, svaberg m.m.) på grunn av målestokk. Mange av disse områdene er også dårlig sikret i planer etter plan- og bygningsloven. Synliggjøring av dem vil imidlertid bli forsøkt innarbeidet i løsningen i Temakart Rogaland.

Sett i et folkehelse-perspektiv har de lokale friluftsområdene den største verdien og er viktige å sikre i planer og retningslinjer. Det er store ulikheter fra kommune til kommune når det gjelder hvordan og i hvor stor grad lokale og tettstedsnære frilufts- og rekreasjonsområder er kartlagt og sikret.

Det vil være grunnlag for å revurdere verdsettingen av friluftsområder over tid. Særlig er det kriteriene bruksfrekvens, inngrep, potensiell bruk, tilrettelegging og tilgjengelighet som kan være i endring.

Kyststien, Sola Foto: Thorsten Gøtterup

Verdivurderingen er gjort ut fra regionale friluftsområder og kvaliteter i dag. I en detaljert arealplanlegging må dette suppleres med kart som peker på hvordan nye tettbygde områder kan få en god grønnstruktur, med nærfriluftsområder og grøntkorridorer som sikrer tilgang til større sammenhengende områder. Se videre om dette under «grønnstruktur» (s. 45).

Tabell 4.2: Verdivurdering friluftsområder

Verdi	Rangering
Nasjonal/høy verdi	• Offentlig sikra friluftslivsområder • Regulerte friluftslivsområder (pbl. § 25)
Regional/ middels verdi	• Regionale friluftslivsområder • Grønnstruktur i regionale planer • Turistforeningens og andres stinett og hytter
Lokal/registrert verdi	• Andre lokale friluftslivsområder

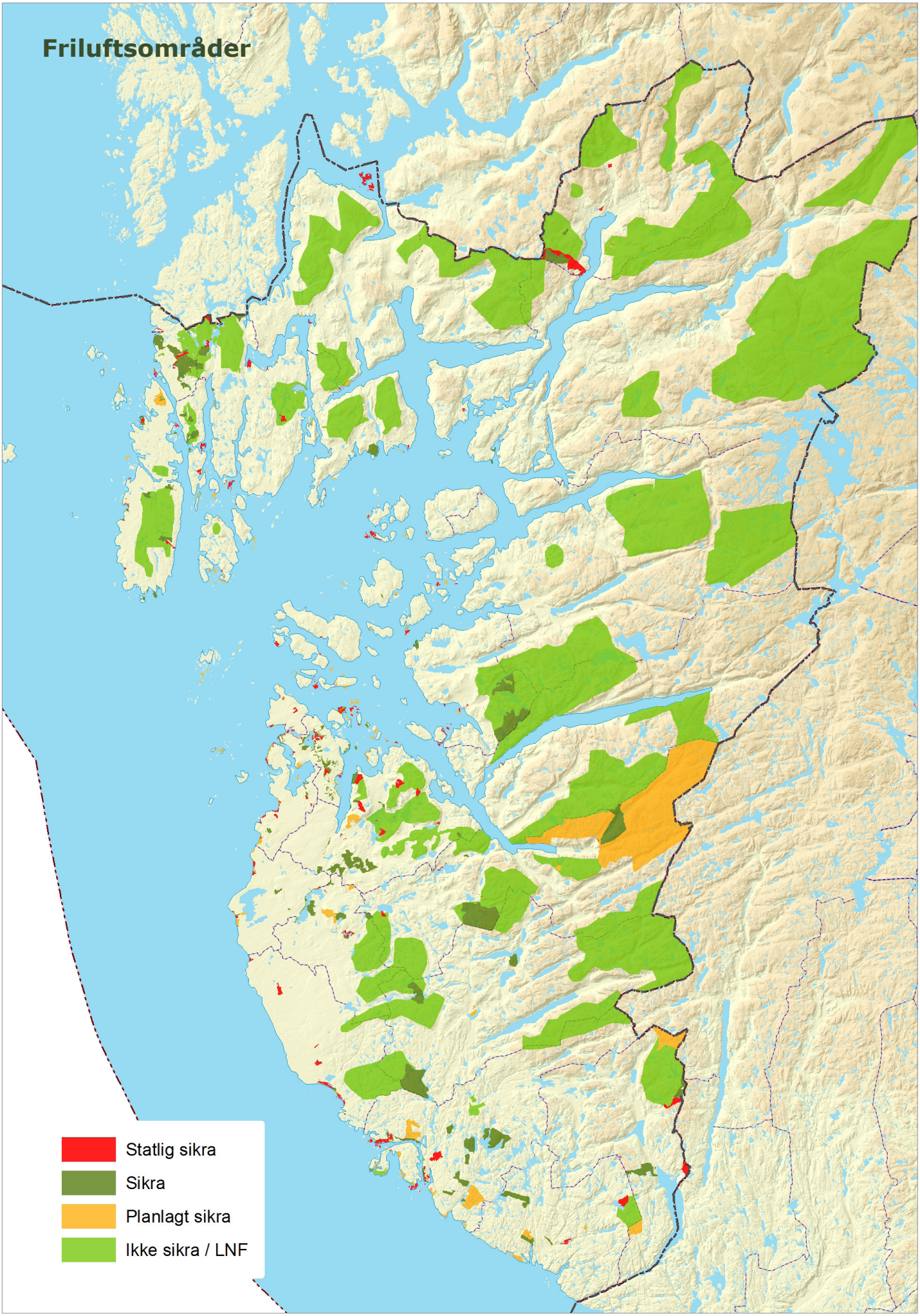
Friluftsområder
Statlig sikra
Sikra
Planlagt sikra
Ikke sikra / LNF

4.5 Store sammenhengende naturområder

(tidligere INON – Inngrepsfrie områder i Norge)

INON var et konkret eksempel på bruken av prinsippet nedfelt i naturmangfoldlovens § 9 – «føre-var prinsippet».

Regjeringen har slått fast (2015) at INON ikke skal være et direkte styrende kriterium i regelverk og veiledere. Likevel er det bestemt at det er «eit mål å ta vare på dei miljøverdiane som er knytt til dei større samanhengande naturområda» (Prop. 1 S (2014–2015)). Dette innebærer at INON skal brukes som en indikator for miljøverdi, ved at miljøverdier i områdene må vurderes i konkrete saker, slik at INON ikke brukes som enkeltstående og avgjørende element.

Datagrunnlaget er tilgjengelig informasjon fra en nasjonal database fra Miljødirektoratet. Dataene som danner grunnlaget for kartene, er hentet fra kommuner, fylkesmenn, Statens kartverk, NVE og en rekke andre nasjonale registre. Dataene er sammenstilt og bearbeidet av Miljødirektoratet.

I datasettet benyttes en tredelt skala for å vise avstand fra tyngre tekniske inngrep:

Villmarksprega områder:	> 5 kilometer fra tyngre tekniske inngrep
Inngrepsfri sone 1:	3–5 kilometer fra tyngre tekniske inngrep
Inngrepsfri sone 2:	1–3 kilometer fra tyngre tekniske inngrep

I Rogaland utgjør villmarkspregede områder 0,3 %, og inngrepsfri sone 1 og 2 utgjorde 23,3 % (alle områder lenger enn en kilometer i luftlinje fra tyngre tekniske inngrep).

De viktigste årsakene til reduksjonen i inngrepsfrie naturområder er veibygging i jord- og skogbruk, vassdragsinngrep, energiproduksjon og energitransport.

Verdivurdering

Større, sammenhengende naturområder uten tyngre tekniske inngrep representerer ulike typer miljø- og opplevelsesverdier. Inngrepsfri natur er viktig for naturmangfoldet, i form av både landskapsverdier og biologisk mangfold, og for friluftsliv, reiseliv og naturopplevelse.

Ifølge de nasjonale miljømålene skal mangfoldet av naturtyper i skog og fjell tas vare på eller gjenopprettes innen 2020. Utviklingen i arealet av inngrepsfrie naturområder er en indikator på disse målene.

Verdivurderingen i tabellen under følger meodikken fra Strategidokument for små kraftverk (2013). Vi legger vekt på å følge den nasjonale inndeling, men med noen regionale tilpasninger:

- for å fremheve sammenhengende «fjord til fjell»-områder som særlig viktige og
- INON-områder uavhengig av klassifisering utgjør en stor verdi når det er lite igjen av dem i en kommune eller region.

Tabell 4.3: Verdivurdering store sammenhengende naturområder

Verdi	Rangering
Nasjonal/høy verdi	• Villmarkspregede områder. • Sammenhengende inngrepsfrihet fra fjord til fjell (uavhengig av sone). • Inngrepsfrie områder (uavhengig av sone) i kommuner og regioner med lite rest-INON. • Øyer
Regional/ middels verdi	• Inngrepsfrie områder sone 1
Lokal/registrert verdi	• Inngrepsfrie områder sone 2

Store sammenhengende naturområder
Inon - Rogaland
Høy verdi
Middels verdi
Regisrtert verdi

4.6 Naturmangfold

Datagrunnlaget er tilgjengelig informasjon, hovedsakelig fra nasjonale og regionale kilder. Dette er et tema med sterk nasjonal styring av kartleggings-metodikken. Fordelen med en overordnet styring av registreringene, er et homogent datasett.

Miljødirektoratets Naturbase er det sentrale datasettet innenfor dette temaet, og følgende spesifikke datasett er benyttet:

- naturvernområder
- nasjonale villreinområder
- funksjonsområder for arter, viltområder
- utvalgte naturtyper
- verdifulle naturtyper
- rødlistierter fra Artsdatabanken.
- verneplan for vassdrag

Områder og arter vernet etter særlov

Vernede vassdrag
Vernede vassdrag er vassdrag som er vernet mot utbygging, og forvaltningen skjer i hovedsak via «forskrift om rikspolitiske retningslinjer for vernede vassdrag» (1994) og plan- og bygningsloven § 1-8.

Vassdragene er primært vernet mot større vannkraftutbygging. Rikspolitiske retningslinjer (RPR) for vernede vassdrag har sitt virkeområde for vannstrengen, pluss vassdragsbeltet og andre deler av nedbørsfeltet som det er faglig dokumentert har innvirkning på verneverdien til vassdraget. Vassdragsbeltet er definert som: «hovedelver, sideelver, større bekker, sjøer og tjern og et område på inntil 100 meters bredde langs sidene av disse».

Retningslinjene i RPR skal legges til grunn ved planlegging etter plan- og bygningsloven. Ansvaret for å følge opp formålet med RPR ligger dermed hos arealforvaltningen i kommuner og fylkeskommuner.

For å oppnå målene må man særlig legge vekt på:

1. å unngå inngrep som reduserer verdien for landskapsbildet, naturvern, friluftsliv, vilt, fisk, kulturminner og kulturmiljø,
2. å sikre referanseverdien i de mest urørte vassdragene,
3. å sikre og utvikle friluftslivsverdien, særlig i områder nær befolknings-konsentrasjoner,
4. å sikre verdien knyttet til forekomster/områder i de vernede vassdragenes nedbørfelt som det er faglig dokumentert at har betydning for vassdragets verneverdi,
5. å sikre de vassdragsnære områdenes verdi for landbruk mot nedbygging der disse interessene var en del av grunnlaget for vernevedtaket.

Innenfor planområdet er det 16 vassdrag som er varig vernede mot kraftutbygging. De er

- Fuglestadåna
- Bjerkreimsvassdraget
- Håelva
- Orreelva
- Figgjo
- Imselva
- Frafjordelva
- Espedalselva
- Vormo
- Norddalsåna
- Hålandselva
- Hamrabøåna
- Åbødalsvassdraget
- Hustveitelva
- Vikedalselva
- Haugevassdraget

Vernede vassdrag med vannstrengene og en buffer på 100 m (= vassdragsbeltet) skal rangeres i kategorien «høy verdi».

Verneområder
Områdene omfatter alle verneområder etter den tidligere naturvernloven og nåværende naturmangfoldloven.

Det er mange typer verneområder som er resultat av et systematisk arbeid med verneplaner eller enkeltvedtak om områdefredning eller artsfredning. De 164 vernede områdene og objektene vi finner i Rogaland er å se på temakart-rogaland.no

Følgende verneformer er representert i Rogaland:

- biotopvern
- dyrefredning/- dyrelivsfredning
- landskapsvern
- naturminne
- naturreservat

Disse områdene er vernet med grunnlag i naturverdier, og representerer svært viktige områder.

Verneområder skal derfor rangeres som områder med høy verdi.

Prioriterte arter og utvalgte naturtyper
Naturmangfoldloven gir hjemmel til å gi truede arter og naturtyper sikring ved at de får status som prioriterte arter eller utvalgte naturtyper.

Det er Miljødirektoratet som fremmer forslag om hvilke arter eller naturtyper som skal få slik status, gjennom vedtak av Kongen i statsråd. De første prioriterte artene ble vedtatt 20. mai 2011, mens de første utvalgte naturtypene ble vedtatt 13. mai 2011. For alle prioriterte arter og utvalgte naturtyper er det utarbeidet en handlingsplan.

Artene som blir prioriterte arter, er klassifisert som sterkt truet på «Norsk rødliste for arter 2010». Det betyr at de har svært høy risiko for å dø ut i Norge.

Prioriterte arter er et sentralt tiltak i naturmangfold-loven for å ta vare på truede arter. Skal vi følge opp internasjonale og nasjonale mål, er det viktig å iverksette tiltak som på den mest hensiktsmessige og effektive måten legger til rette for at disse artene ikke dør ut, og at det legges til rette for at artene kan forbedre sin bestandsstatus.

Gruppe	Art	I Rogaland
Pattedyr	Fjellrev	Sporadisk
Fugler	Dverggås	Sjelden i trekktida
Planter	Dragehode	Nei
	Honningblom	Nei
	Rød skogfrue	Nei
	Dvergålegras	Jæren
	Skredmjelt	Hjelmeland
	Svartkurle	Nei
Moser	Trøndertorv-mose	Nei

Tidligere var svarthalespove, en vadefugl med tilhold blant annet på Jæren, en prioritert art i Rogaland, men denne er nå tatt ut av lista.

Jærflangre, en truet orkide-art Foto: John Jastrey

Bjårvatnet naturreservat, Hå Foto: John Jastrey

Utvalgte naturtyper
Utpekingen av utvalgte naturtyper er knyttet til forvaltningsmålet for naturtyper i naturmangfoldloven § 4. Målet er at mangfoldet av naturtyper ivaretas innenfor deres naturlige utbredelsesområde.

De utvalgte naturtypene i Norge er slåttemark, kalksjøer, slåttemyr, kalklindeskog, kystlynghei og hule eiker. I Rogaland finnes:

- kystlynghei
- slåttemark
- slåttemyr
- hule eiker

Prioriterte arter og utvalgte naturtyper skal rangeres med høy verdi

Områder og arter uten spesifikt vern

Naturtyper og funksjonsområder
En naturtype er en ensartet type natur som omfatter alt plante- og dyreliv og de miljøfaktorene som virker der. Den store variasjonen av naturtyper vi har i Norge er en viktig del av naturmangfoldet.

I Rogaland er det representert 68 verdifulle naturtyper med nasjonal (høy) og/eller regional (middels) verdi. Disse er registrert i flere omganger med lokale og regionale kartlegginger, som også fylkeskommunen har gitt støtte til. En fullstendig liste er å finne på www.temakart-rogaland.no

De 14 mest utbredte naturtypene (72 % av alle forekomster der alle har 50 eller flere forekomster) i Rogaland er

- skjellsandområder i sjø
- rik edellauvskog
- kystlynghei
- naturbeitemark
- intakte lavlandsmyrer
- viktig bekkedrag
- hagemark
- bekkekløft og bergvegg
- rik kulturlandskapssjø
- gammel lauvskog
- kystmyr
- gammel fattig edellauvskog
- fuktenger
- andre viktige forekomster
  (samlebetegnelse for områder som ikke passer inn i andre kategorier)

Verdivurderingene gjort i databasen er benyttet direkte. Det vil si at

- naturtyper klassifisert som A-områder er plassert i kategorien «høy verdi».
- naturtyper klassifisert som B-områder er plassert i kategorien «middels verdi».
- naturtyper klassifisert som C-områder er plassert i kategorien «registrert verdi».

Funksjonsområder har en tilsvarende verdiklassifisering i A, B og C. Det kan settes spørsmål ved om verdiskalaen for funksjonsområder skal sidestilles med verdiskalaen for naturtyper. I tilsvarende regionalt planarbeid for Hordaland, Vestfold og Akershus er funksjonsområdene plassert med en lavere verdi på den felles verdiskalaen. I denne planen velger vi å følge det samme prinsippet.

Funksjonsområdene er store, avgrensninger er svært skjønnsmessige og mye data er av eldre dato. Vi mener at det ikke er riktig å sidestille funksjonsområdene med naturtypene på verdiskalaen.

Alle funksjonsområdene er lagt i kategorien for registrert verdi, og vurderinger må foretas sak for sak.

Rødlistede arter
Artsdatabanken ga i 2015 ut «Norsk rødliste 2015», som er forankret i internasjonal metodikk for vurdering av risiko for utdøing (Kålås m.fl. 2015). Rødlista inneholder en oversikt over hvilke arter som vurderes å ha begrenset levedyktighet i Norge over tid. Størrelsen på populasjoner, populasjonsutvikling og størrelse på utbredelsesområde er blant kriteriene som benyttes for å vurdere rødlistestatus. For forvaltningen er de viktigste rødlistekategoriene følgende:

- kritisk truet CR
- sterkt truet EN
- sårbar VU
- nær truet NT

- Der det er minskende truethet nedover.

Kritisk og sterkt truede rødlistearter skal rangeres med høy verdi.

Rødliste for naturtyper
Det foreligger også en truethetsvurdering av naturtypene i Norge. I Rogaland er det oppgitt 44 naturtyper i de fire høyeste rødlistekategoriene (tabell neste side). Se også temakart-rogaland.no for kartfestet informasjon om dette.

I 2011 kom den første rødlista for naturtyper ut fra Artsdatabanken, basert på versjon 1 av Natur i Norge. Den oppga 80 truede naturtyper, derav 51 i Rogaland.

Det kan forventes oppdateringer i nærmeste framtid, da versjon 2 av Natur i Norge ble lansert i 2015.

NiN-klassifiseringer av norsk natur forventes å bli det enerådende systemet i Norge over tid. Men det gjenstår svært mye arbeid før et sammenhengende og konsistent system er tilgjengelig og verdivurdert for forvaltningen. Inntil dette skjer, er det viktig å ta vare på kunnskapgrunnlaget gjennom tidligere registreringsarbeid.

Truede naturtyper skal rangeres med høy verdi.

Verdivurdering av naturmangfold
Som forsøkt vist i teksten, er naturmangfold et sammensatt og komplisert tema. Et temakart med alle de opplistede elementene i vil være nærmest uleselig i en regional kontekst. Det er i kartet på side 42 kun vist et utsnitt av fylket, med noen aktuelle deltema.

Dette viser vi for å tydeliggjøre at det er behov for å ha en godt tilrettelagt kartbase, og at tradisjonelle trykte temakart i stor grad har utspilt sin rolle, utover for å vise et øyeblikksbilde eller som illustrasjon til et tema, som gjort i dette dokumentet.

Nasjonal utvikling
Med videre utvikling og bruk av Natur i Norge som faglig grunnlag, er det tatt et viktig skritt i retning av en kunnskapsbasert forvaltning. For at man skal oppnå nasjonale mål (se vedlegg 1, «Nasjonale miljømål»), må tilrettelagt kunnskap ligge i bunnen for gode avgjørelser.

Artsdatabanken har fått i oppgave å lagre, kvalitetssikre og formidle slike data til brukerne. Vi vil også ta i bruk data i vår temakart-portal etterhvert som de blir tilgjengelige.

I en lang overagangsperiode, skal både data fra de «gamle» registreringaene og data fra det nye NiN-systemet brukes parallelt.

Tabell 4.4:
Verdivurdering naturmangfold

Verdi	Rangering
Nasjonal/høy verdi	• Naturvernområder • Utvalgte naturtyper • Naturtyper - A-områder • Verna vassdrag - vassdragsbeltet • Rødlistearter - kritisk og sterkt truet • Truede naturtyper (NiN-data)
Regional/ middels verdi	• Naturtyper – B-områder • Rødlistearter - andre kategorier • Naturtyper spes. for Rogaland - C-omr.
Lokal/registrert verdi	• Naturtyper – C-områder • Funksjonsområder for arter, alle kategorier

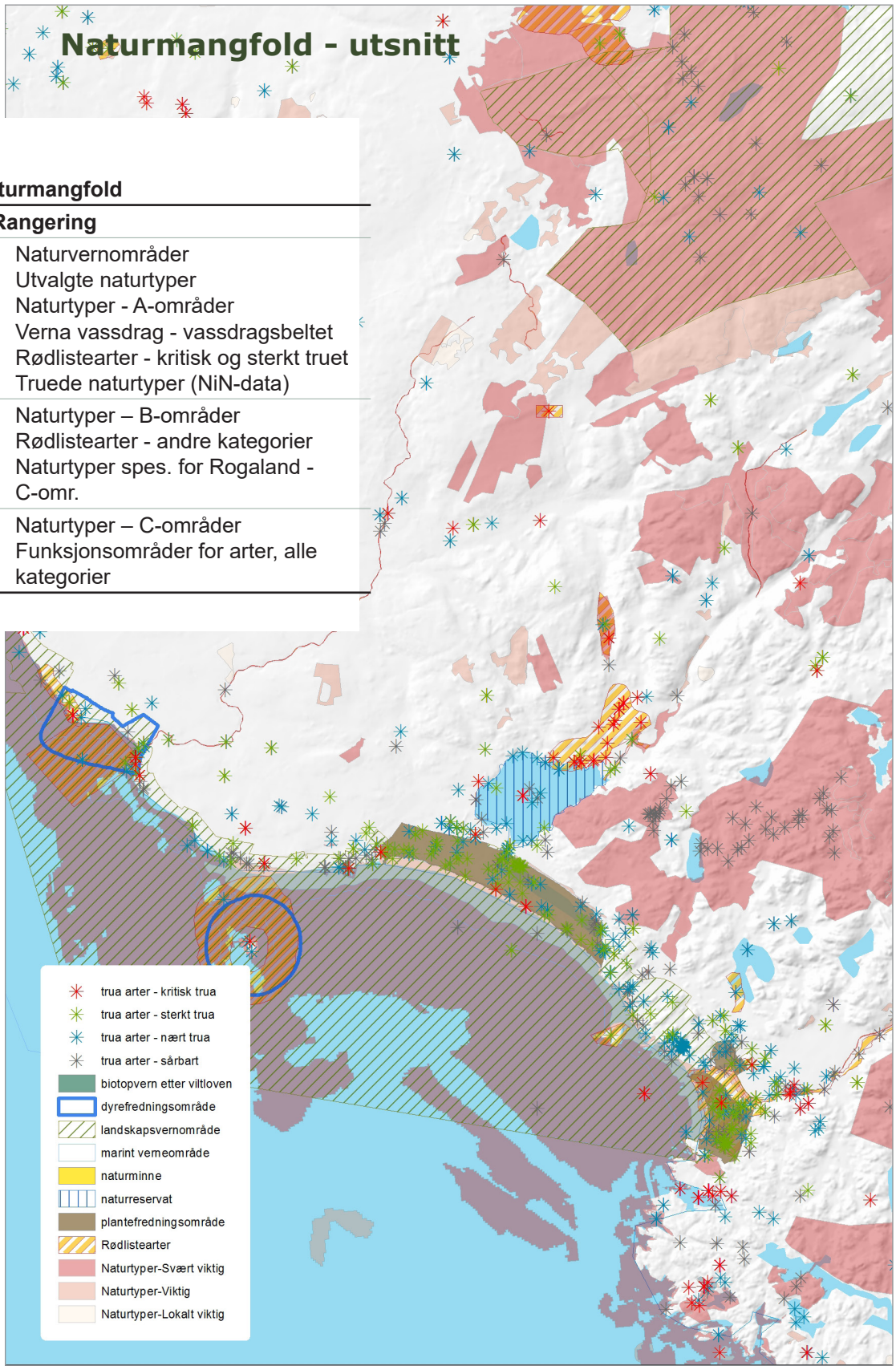

Her viser vi et mindre område i Rogaland for å synliggjøre noe av kompleksiteten innen dette hovedtemaet med hensyn til kartframstilling. I www.temakart-rogaland.no vil man utvikle verktøy for å tilrettelegge data på en mest mulig lettfattelig måte med lavest mulig brukerterskel.

OPPSUMMERING

Tematisk verdivurdering tas i bruk i vurderinger i arealplanleggingen, både på lokalt og på regionalt nivå. Vurderingen er et hjelpemiddel til saksbehandlingen innen relevante tema knyttet til natur- og arealforvaltningen.

Tabellene 4.1 - 4.4 er oppsummert i tabell 4.5.

Verdivurderingen ses i sammenheng med kapittel 4.7 om bærekraftig arealforvaltning på side 44.

Tabell 4.5: Verdivurdering

VERDI	TEMA	RANGERING
Nasjonal/høy verdi	Landskap	Landskap av nasjonal verdi Helhetlige kulturlandskapt
	Friluftslivsområder	Offentlig sikrede friluftslivsområder Regulerte friluftslivsområder
	Store sammenhengende naturområder (tidl. INON)	Villmarkspregede områder Sammenhengende INON-områder fra fjord til fjell All INON i kommuner med lite rest-INON Øyer med INON
	Naturmangfold	Naturvernområder Utvalgte naturtyper Naturtyper A-områder Vernede vassdrag – elv/bekk og innsjøer Rødlistearter – kritisk og sterkt truet
Regional/middels verdi	Landskap	Landskap av regional verdi
	Friluftslivsområder	Regionale friluftslivsområder Grønnstruktur i regionale planer Turistforeningen og andres stinett og hytter Andre lokale friluftslivsområder
	Store sammenhengende naturområder (tidl. INON)	Inngrepsfrie områder, sone 1
	Naturmangfold	Naturtyper – B-områder Rødlistearter, andre kategorier Naturtyper spesielle for Rogaland, C-områder
Lokal/registrert verdi	Landskap	Landskap prioritert av kommunene
	Friluftslivsområder	Andre lokale friluftslivsområder
	Store sammenhengende naturområder (tidl. INON)	Inngrepsfrie områder sone 2
	Naturmangfold	Naturtyper – C-områder Funksjonsområder for alle arter, alle kategorier

4.7 Bærekraftig arealforvaltning

Friluftsliv, fysisk aktivitet og naturopplevelse krever egnet areal når det gjelder både størrelse, utforming og kvalitet. Naturforvaltning innebærer også arealforvaltning, slik det ble vist i forrige kapittel. Det er derfor nødvendig at friluftsliv og natur ivaretas gjennom arealplanleggingen.

Et viktig prinsipp for framtidig bærekraftig arealforvaltning, er arealeffektivitet. Det vil si at vi forbruker minst mulig areal for å oppnå den ønskede utbyggingen eller tiltaket, blant annet for å ungå tap av verdifulle naturområder.

For å sikre dette gir Rogaland fylkeskommune i denne plan faglige råd og retningslinjer for arealforvaltningen i fylket. Siden en regional plan er retningsgivende, er den ikke juridisk bindende, men skal ligge til grunn for kommunal, regional og statlig planlegging.

Dersom det planlegges utbygging som kommer i konflikt med og/eller er til hinder for friluftsliv og fysisk aktivitet, vil prinsippene sammen med faglige vurderinger kunne danne bakgrunn for innsigelse og klage fra regionale og statlige myndigheter.

Faglige råd for ivaretakelse av friluftslivs- og naturverdier i planleggingen

Arealene i Rogaland skal forvaltes på en bærekraftig måte, med god kunnskap om både lokale, regionale og nasjonale friluftslivområder. Natur- og miljøverdier skal brukes i planleggingen. Samtidig skal det tas hensyn til lokale og kulturelle særtrekk og muligheter for næringsutvikling.

Statlige, regionale og lokale myndigheter skal differensiere hensynene til naturverdier ut fra en helhetlig forståelse av bærekraftbegrepet, der også behovet for lokal utvikling og verdiskaping vektlegges.

Kunnskapsbasert forvaltning
Tilstrekkelig kunnskap er vesentlig for å ta gode avgjørelser. Oppdatert kunnskapsgrunnlag skal legges til grunn i all planlegging.

God og lett tilgjengelig informasjon om arealstatus og hva som finnes av kunnskap og registreringer er viktig både for rettighetshavere, grunneiere, allmennheten og forvaltningen. Mye av dette finnes tilgjengelig i ulike innsynsløsninger for kart på nett.

Rogaland fylkeskommune har ansvar for at nettstedet temakart-rogaland.no skal være en godt tilrettelagt og oppdatert kartbase, til bruk for planlegging på alle nivå i Rogaland.

Verdivurdering
Naturen skal forvaltes i langsiktig perspektiv der man gjennom helhetlig og planmessig utvikling sikrer at hensynet til allmennhetens ferdsel, opphold og rekreasjon blir ivaretatt.

For å bistå i dette arbeidet har vi i dette dokumentet gitt en regional verdivurdering av tema knyttet til naturforvaltning og friluftsliv.

Denne brukes på følgende måte:

1. Verdivurderingene i Regionalplan for friluftsliv og naturforvaltning benyttes som grunnlag for verdsetting av aktuelle tema.
   Data til dette arbeidet er å finne på temakartportalen temakart-rogaland.no.
2. Verdivurderingene brukes som grunnlag for vurderinger i konsekvensutredninger.
3. Verdivurderingene brukes som faglig grunnlagsmateriale i saksbehandling av enkeltsaker og regionale og kommunale planer – se tabellen nedenfor – der konsekvensutredning (KU) ikke er påkrevd.
4. Behandling av flere tema i samme område: Ved overlapping av flere tema med verdi skal konfliktnivået til vanlig vurderes etter temaet med høyest verdi

Detaljering og bruk av verdvurdering vil variere fra plannivå til enkeltsaksbehandling.

Et detaljert eksempel på bruk av verdsetting for behandling av småkraftverks-søknader på regionalt nivå finnes i vedlegg.

Bruk av verdivurdering i saksbehandling og planlegging

Tabell 4.6: Bruk av verdivurdering

Temaets verdi	Hovedgrep	Følger for tiltak/planforslag
Høy/nasjonal verdi	Vern, unngå inngrep, beholde særpreg	Skal som hovedregel ikke anbefales. Bør søke ny plassering / nytt omfang
Middels/regional verdi	Bærekraftig bruk* mulig Skal tas spesielle hensyn	Skal til vanlig ikke anbefales, må søke avbøtende tiltak og bærekraftige løsninger
Registrert/lokal verdi	Bærekraftig bruk* mulig	Evt. tiltak skal til vanlig avgjøres på kommunalt nivå

** Bærekraftig bruk: bruk som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov. Minstekravet for bærekraftig utvikling er at natursysteme ikke sette i fare.*

Grønnstruktur
Begrepet grønnstruktur bruker man på regionalt nivå i Rogaland for å løse utfordringer knyttet til de to største byområdene i fylket. Retningslinjer for regional grønnstruktur er således gitt i de to regionale planene ATP Jæren og ATP Haugalandet.

Videre bruk av begrepet grønnstruktur bør begrenses til formål i kommuneplanenes arealdel for tettsteder og byer der det er behov for

- å synliggjøre og fremheve sammenhengende arealer med verdi for friluftslivet og naturopplevelse.
- å etablere en buffer mot effekt av klimaendringer (f.eks. stormflo, flom).

Følgende element kan inngå i grønnstruktur på kommunenivå i og omkring tettsteder og byer:

- friområder
- parker
- turveier og stinett
- grønne ”rest”arealer
- naturområder (naturvernområder, naturtype-områder, skogsområder, kulturlandskapsområder og andre naturområder med fri ferdsel etter friluftsloven)
- friluftslivsområder (både sikrede og andre)

Produktivt landbruksareal uten rett til fri ferdsel (dyrket mark, plantefelt og inngjerdet beite) vil til vanlig ikke inkluderes. Unntaket kan være der hvor det er nødvendig å ta det med for å skape sammenheng via for eksempel gjerdeklyvere og tilrettelagte stier/turveier gjennom slike areal.

Yttergrensa for grønnstrukturen kan defineres som en «grønn grense», som en synliggjøring av skillet mellom tettsteds- og utbyggingsområder og friluftslivs- og naturområder utenfor. Innenfor den grønne grensa skal jord-, friluftslivs- og naturhensyn veie tyngre enn utbyggingshensyn.

Grønnstruktur som formål i reguleringsplanen kan utløse rett til innløsning/erstatning, etter nærmere regler.

Retningslinjer for å ivareta natur- og friluftslivsinteresser i arealplanleggingen

I byer og tettsteder

1. I kommuneplaner/kommunedelplaner som omfatter sentrums- og tettstedsområder bør det fastsettes langsiktige grenser mot viktige natur- og friluftslivsområder - **«grønn grense»** - ved bruk av hensynssone etter pbl. § 11-8 andre ledd bokstav c eller e.

2. Ved boligområder, skoler og barnehager skal det være god tilgang til områder for lek og aktivitet. Grønnstruktur, lekeplasser, nærmiljøanlegg, idretts- og friluftslivsanlegg og gang- og sykkeltraseer fra boligområder til nærturområder skal ivaretas gjennom kommunens arealplaner.

3. Dersom slike arealer må omdisponeres, bør det i samme nærområde skaffes til veie tilsvarende fullverdige areal/anlegg med tanke på størrelse, kvalitet og funksjon.

4. Gjennom plan bør det:
   - fastsettes bestemmelser som angir funksjons- og kvalitetskrav til leke- og aktivitetsområder (som lekeplasser, nærmiljøparker og hundremeterskoger) for barn og unge.
   - legges til rette for grønne korridorer med adkomst til nærturområder og/eller opparbeidede rundturløyper med høy kvalitet når det gjelder utforming, lengde og standard.

5. Ved planlegging og utbygging i nærheten av turstier, turveier og viktige områder for friluftsliv, skal det settes av en buffersone som sikrer natur- og friluftsopplevelsene på stedet.

6. Ved etablering av nye boligområder skal det primært ikke være mer enn 300 meter – sekundært 500 meter – barrierefri gangavstand fra hver enkelt bolig til nærturområde eller grønn korridor som fører ut til disse.

Generelt

7. Naturmangfoldloven skal legges til grunn i all planlegging, og bruken skal synliggjøres.

8. Verdivurderingene i denne planen brukes som faglig grunnlagsmateriale i all planlegging.

9. I kommuneplaner og reguleringsplaner, der det angis byggegrense mot sjø og vassdrag, skal byggegrensen lages på en måte som begrenser privatisering, og som gir allmennheten gode muligheter for ferdsel og opphold. Byggegrensen bør fortrinnsvis utgjøres av stier, eller grønt-korridorer. Sonen mot sjø og vassdrag er ofte viktige områder for biologisk mangfold, og disse interessene må tas hensyn til i planleggingen av ferdsel og opphold.

10. Der det legges opp til utbygging i nærheten av stier, løyper og friluftsområder, skal det settes av en tilstrekkelig buffersone som sikrer frilufts- og naturopplevelseskvalitetene på stedet.

11. Etablering av nye fritidsboliger skal skje gjennom en differensiert og planmessig utbygging som sikrer at friluftslivsinteresser, herunder hensynet til landskap og estetikk, blir ivaretatt. Av hensyn til naturopplevelse og utøvelse av friluftsliv, må det legges stor vekt på at nye fritidsboliger tilpasses topografi, landskap og omgivelser for øvrig.

12. I planer som omfatter områder for hytteutbygging, skal det tas stilling til etablering av et sammenhengende sti- og løypenett, samt hvordan hyttefeltene skal tilknyttes dette.

13. Ved utbygging av større båtplassanlegg ved sjø bør det avsettes allment tilgjengelige plasser og utsettingsramper for båt og kajakk og lignende.

Kyststien, Sola Foto: Thorsten Gøtterup

4.8 Innlandsfiske, viltforvaltning og sanking

Jakt, fiske og sanking (av bær sopp, ville vekster m.m.) er populære friluftsaktiviteter som utgjør en viktig del av vårt tradisjonelle friluftsliv. Før friluftsliv som aktivitet uten direkte nytteformål ble populært i Norge på slutten av 1800-tallet, var disse aktivitetstypene de dominerende ute-aktivitetene blant befolkningen.

Fritidsfiske er en av de mest utbredte friluftsaktivitetene i Norge, og omkring halvparten av den voksne befolkningen fisker én eller flere ganger i året. De fleste er godt voksne menn. Det er derfor et behov for rekruttering og opplæring av nye grupper fiskere, spesielt barn, ungdom og kvinner.

I Sørvest Norge har fiskebestandene i mange vassdrag tatt seg opp etter en lang periode med sur nedbør. Mindre sur nedbør og kalking av vassdrag er hovedårsaken til dette. Lite satsing på grunneierorganisering gjør at muligheten for kjøp av fiskekort er begrenset.

Det er et stort potensial til å bedre forholdene for allmennhetens fiskemuligheter. Dette gjelder både tilgang til fisketilbud, bedre ordninger for kjøp av fiskekort og bedre informasjonen om fiskemulighetene i fylket.

Det er færre som driver med jakt, og det har skjedd større endringer over de siste tiårene med hensyn til hvem som jakter. Andelen kvinner og byboere blant jegere har økt.

I Rogaland er det ikke mange områder med godt organisert salg av jaktkort til allmennheten. Dette er en klart begrensende faktor for tilgangen til jaktområder.

Sanking er en aktiviteter som er nær knyttet til tradisjonelt friluftsliv. Å plukke bær og ville vekster var tidligere en svært utbredt aktivitet, ofte som direkte matauk. I nyere tid har perspektivene endret seg, og friluftslivet dreier seg mer om opplevelse og fysisk aktivitet. Antall personer som deltar i sanking har sunket, men ikke innenfor alle områder. Sopplukking er en aktivitet der flere deltar enn tidligere, og dette er en aktivitet som krever kunnskap, ofte utover direkte overføring i familier og mellom generasjoner.

Ørret fra Frafjordheiene Foto: Vegard Næss

Innlandsfiskeforvaltning

Om fiskeforvaltningen i Norge
Fylkesmennene og Miljødirektoratet er forvaltningsmyndighet for anadrom fisk (laks, sjøørret og sjørøye) i elver og vassdrag samt truede bestander av innlandsfisk.
Fylkeskommunene er forvaltningsmyndighet for ikke truede bestander av innlandsfisk.
Fiskeridirektoratet er forvaltningsmyndighet for saltvannsfisk.

Fylkeskommunens forvaltningsoppgaver når det gjelder innlandsfisk
Fylkeskommunens forvaltningsoppgaver når det gjelder innlandsfisk, er knyttet til å sikre at det er naturlige bestander av innlandsfisk, og at de har leveområder, samt at andre ferskvannsorganismer forvaltes i samsvar med naturmangfoldloven og slik at naturens mangfold og produktivitet bevares.

Fylkeskommunen har når det gjelder dette veiledningsoppgaver overfor kommuner og rettighetshavere. Aktuelle områder for veiledning og samarbeid er

- regelverk for fiske
- strategier for rekrutering til fiske
- oppfølging av arbeidet med kultiverings- og driftsplaner

Utfordringer for innlandsfisken i Rogaland

Fysiske inngrep i vassdrag
Det skjer en rekke fysiske inngrep i og nær vassdragene. Dersom det ikke tas nødvendige hensyn til fisken og, fiskens leveområder og vandringsveier ved bygging og graving i og nær vassdragene, kan leveområder for fisk ødelegges permanent.

Ved bygging av veier og bruer, flomdempingstiltak, rørlegging og kanalisering nær og i vassdrag kan større og viktige leveområder for fisk ødelegges dersom man ikke planlegger for å unngå dette og gjennomfører avbøtende tiltak. Det finnes dessverre flere eksempler på dette i nyere tid.

En annen type fysiske inngrep er vassdragsreguleringer, som ved bortleding eller tilbakeholdelse av vann kan endre leveforholdene for fisk i betydelig grad.

Sur nedbør
Det framkommer av regional plan for vannforvaltning i vannregion Rogaland 2016–2021 at langtransportert forurensing er det som øver negativ påvirkning på flest vannforekomster i vannregion Rogaland og på fisken.

Berggrunn og jordsmonn er avgjørende for hvordan den sure nedbøren påvirker vassdragene og fiskebestandene. Kalkfattig grunnfjell har liten motstandskraft mot sur nedbør. Det er i områder med kalkfattig grunnfjell og tynt jordsmonn vi finner flest sure vann og vassdrag i fylket. Det er i fjellområdene øst og sør i fylket, at påvirkningen fra sur nedbør er mest omfattende.

Det pågår mange omfattende kalkingstiltak i fylket. De fleste og mest omfattende tiltakene er knyttet til anadrome vassdrag. Fylkesmannen i Rogaland har ansvar for oppfølging av behov for kalking av vassdragene i fylket.

Forurensing
Avrenning av næringsstoffer fra landbruksarealer, spredte avløp og kommunalt ledningsnett til vassdragene kan medføre eutrofiering som gir dårlig vannkvalitet og dårlige leveforhold for fisk og i verste fall kan medføre fiskedød.

På Jæren i landbruksområdene finnes det flere vann som har så dårlig vannkvalitet at det i perioder er utfordrende leveforhold for fisk.

Enkeltutslipp
Fremdeles skjer det enkelt utslipp fra både siloer og industri. Dette må følges opp av forurensingsmyndighetene som enkeltsaker når de skjer.

Fremmede arter
Det finnes en rekke fremmede fiskearter som er satt ut i mange vann og vassdrag i Rogaland. Sørven er en av disse artene og trolig den som har spredt seg til størst antall vann og vassdrag i de lavereliggende delene av fylket.

Regionale utfordringer:

- mangel på ivaretakelse av fiske som en viktig del av norsk friluftsliv
- fysiske inngrep i vassdrag
- sur nedbør
- forurensing
- enkeltutslipp i vann og vassdrag
- fremmede arter

I vannmiljø generelt er det en rekke utfordringer. De går fram av Regionalplan for vannforvaltning i vannregion Rogaland 2016-2021 og omtales dermed ikke videre i dette dokumentet.

Viltforvaltning

Om viltforvaltningen i Norge

Forvaltningen av vilt i Norge er delt mellom kommunene, som har det daglige ansvaret for oppfølging, fylkeskommunene og fylkesmennene, som har myndighets- og veiledningsansvar, og Miljødirektoratet.

Fylkeskommunene har myndighets- og veiledningsansvar for jaktbare arter, mens fylkesmennene har ansvar for truede og ikke jaktbare arter.

Fylkeskommunens viltoppgaver

Det er i hovedsak kommunene som er det forvaltningsnivået jegere og rettighetshavere forholder seg til. Fylkeskommunen er ansvarlig for veiledning, primært til kommunene, og har myndighetsansvar for utvidet/innskrenket jakttid for enkelte arter.

Foto: John Jastrey

Utfordringer knyttet til vilt i Rogaland

Bestandsoversikt – hjortevilt
Hjortestammen hadde gjennom de ti første årene etter 2000 en svært kraftig vekst i Rogaland, primært i nord-fylket. Veksten der ser nå ut til å ha stoppet opp, og de siste årene har antallet felte hjort gått noe ned. Hjorten ser ut til å spre seg videre, og det har også i kommunene i sør-fylket vært en betydelig vekst

Det varierer fra kommune til kommune i hvilken grad man har god oversikt over viltbestanden. Når det gjelder hjortevilt, skal man benytte hjortevil-tregisteret til å registrere opplysninger. Ikke alle kommuner følger opp dette, noe som vanskeliggjør oversikten.

Både fylkeskommunen og kommuner har støttet opp om prosjekter som har hatt til hensikt å forske på bestandsutviklingen. Det bør fortsatt settes av midler til slik forskning.

Skader som følge av hjortevilt
- skader på skog og mark
- trafikkfare

Ressurser i forvaltningen
Kommunene, som har hovedansvaret for oppfølging av rettighetshaverne, og fylkeskommunen har gjennomgående lite ressurser avsatt til viltforvaltning. Det kan derfor til tider være utfordrende med en proaktiv tilnærming til viltforvaltningen.

Bedre organiserte vald med høyere kompetanse kan bidra til at presset på kommunene reduseres. Samtidig vil det være en forventning, og sannsynligvis et behov, for større ressurser for å støtte arbeidet i valdene.

Regionale utfordringer:

- manglende bestandsoversikt
- skader
- ressurser i forvaltningen

Sanking

Sanking som aktivitetsområde har ingen direkte plassering i forvaltningen, men kan anses som en friluftslivsaktivitet. Samtidig er aktivitetene sterkt knyttet til tradisjon og lokal kultur.

For mange er selve motivasjonen for å «komme seg ut» bundet opp til muligheten til å finne noe å ta med seg hjem og nytte i husholdningen. Overgangen mellom sanking av bær med mer og jakt og fiske er glidende, og mer av akademisk enn praktisk interesse.

Fylkeskommunen kan gjennom sitt arbeid med friluftsliv og naturforvaltning gi viktige bidrag til ivaretakelsen av sanking som aktivitet for store befolkningsgrupper.

Regionale utfordringer:

å i vareta allemannsretten som grunnleggende forutsetning for sanking som friluftslivs- og folkehelseaktivitet.

5 Handlingsplan

En regionalplan skal ifølge plan- og bygningslovens §8-1 inneholde en handlingsplan for gjennomføring av planen.

En regionalplan skal legges til grunn for planlegging i kommuner, fylkeskommunen og statlige organer.

Det betyr at planens mål og innhold så langt det lar seg gjøre, skal tas inn i og tas hensyn til i relevante plandokumenter.

I tillegg skal planen brukes som grunnlag for søknader om støtte/tilskudd til konkrete prosjekter og tiltak.

Handlingsplanen viser hvordan fylkeskommunen og andre aktører skal handle for å oppnå målene som er satt i regionalplanen.

Dette gjør den ved å vise konkrete, prioriterte tiltak, plassere ansvar for handlingen og stipulere kostnad og tidsrom for gjennomføringen.

Handlingsplanen består av en tiltaksoversikt knyttet til hoved- og delmålene, med utfyllende tekst. Den kan justeres årlig.

Sammenheng

En stor del av handlingsplanen er de detaljerte tiltakene, som skal vise hvordan fylkeskommunen og andre aktører skal handle for å oppnå målene som er satt i regionalplanen. Videre er målene et resultat av de utfordringene som er knyttet til visjonen.

Det er derfor viktig å holde fast i den store sammenhengen når det arbeides med de enkelte tiltakene.

Det er ikke alltid det kan tegnes en rett strek fra tiltak til visjon, gjennom delmål, hovedmål og utfordringer. Tiltak kan være relevante for flere delmål og ett delmål for flere hovedmål.

På grunn av dette nettverket av sammenhenger er ikke handlingsplanen satt opp slik at den viser alle sammenhengene mellom hovedmål og delmål.

Hovedmålene viser hva vi legger størst vekt på.

Delmålene peker på hvordan vi vil arbeide for å oppnå hovedmålene.

Tiltak legges til og revideres ved årlig rullering av handlingsdele

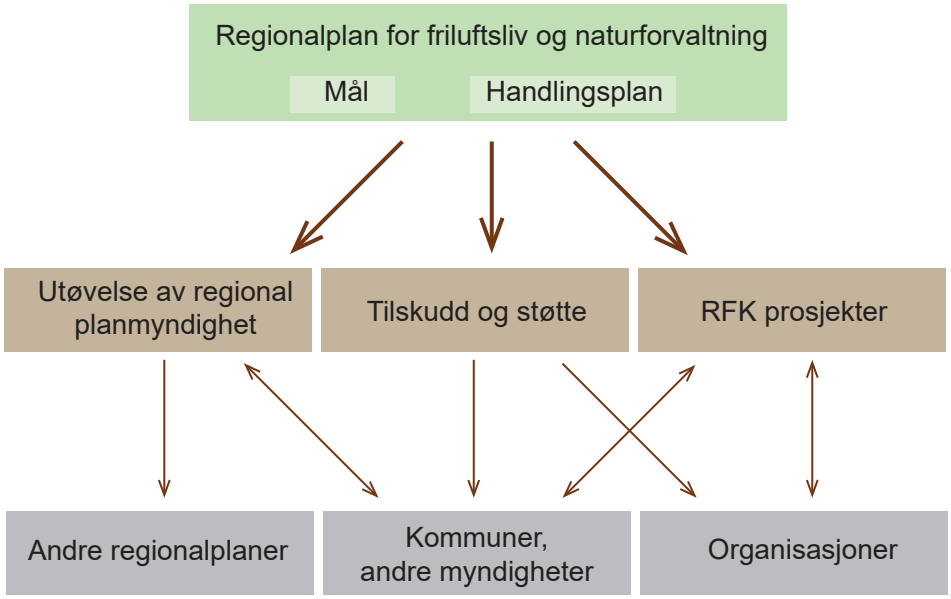

Gulmaure Foto: John Jastrey

5.1 Utfordringer

Utfordringene er i stor grad utledet av visjonen og kan litt grovt ses på som det som står i veien for realiseringen av visjonen.

Da målene skal bidra til å nå visjonen, er de også knyttet til utfordringene, og utfordringene er derfor viktige å ha for øye i arbeidet med tiltak og måloppnåelse.

Utfordringene som er presentert tidligere i planen er samlet her.

UTFORDRINGER - friluftslivsområder:

- sikring av nok areal til variert friluftlivsutøvelse i Rogaland
- hindring av nedbygging av viktige arealer for friluftslivet
- bevaring av grønne korridorer og gode sammenhenger, spesielt i tettbygde strøk
- opprettholdeelse av driften for vedlikehold og utvikling av friluftslivsområder på et tilfredsstillende nivå.

UTFORDRINGER - naturforvaltning:

Nasjonalt

- Våtmarksområdene og myrene er under stadig press, og det er i stor grad bare små restarealer igjen, spesielt i lavlandsområder.
- Kulturlandskapet reduseres i omfang og kvalitet/funksjon, og variasjonen i biologisk mangfold utvikler seg negativt på grunn av endrede driftsformer.
- Det er et sterkt press på grønne, bynære områder.
- Det foregår overgjødsling og sukkertaredød langs kysten av Sør-Norge.
- I kystområdene er det påvist en dramatisk nedgang av sjøfuglbestander.
- Skogen som hovedøkosystem kommer dårligst ut i naturindeksen.
- Små bestander av rovvilt og store bestander av hjortevilt slår negativt ut på naturindeksen.

Regionalt

- å ivareta naturhensyn bedre gjennom vårt ansvarsområde arealplanlegging, og dermed bidra til å løse de nasjonale utfordringene.
- å identifisere og imøtekomme de regionale utfordingene
- å hindre tap av naturverdier
- å hindre ytterligere reduksjon av inngrepsfrie områder
- å minske slitasje av intensivt brukte områder, spesielt i kystlandskapet.

For vannmiljø er det også en rekke utfordringer. De går fram av *Regionalplan for vannforvaltning i vannregion Rogaland 2016-2021*, og omtales dermed ikke videre i dette dokumentet.

UTFORDRINGER - tilrettelegging:

- tilrettelegging og informasjon tilpasset dagens forventninger og utfordringer
- tilstrekkelig med ressurser til drift
- økt bruk av friluftslivsområder, blant annet i forbindelse med reiseliv
- utvikling av gode tilbud i og nær byer og tettsteder for alle brukergrupper
- økt oppmerksomhet rettet mot folkehelse og universell utforming i videre utvikling av tilrett-teleggingsgrad
- opprettholdelse og utvikling av det gode etablerte samarbeidsklimaet

UTFORDRINGER - informasjon og motivering:

- å synliggjøre friluftslivstilbudet
- å nå fram til den stillesittende del av befolkningen
- å motivere den stillesittende del av befolkningen
- å øke kjennskapet til rettigheter og forpliktelser i allemannsretten
- å tilrettelegge for frivilligheten

UTFORDRINGER - innlandsfiske:

- ivaretakelse av fiske som en viktig del av norsk friluftsliv
- fysiske inngrep i vassdrag
- sur nedbør
- forurensing
- enkeltutslipp i vann og vassdrag
- fremmede arter

I vannmiljø generelt er det en rekke utfordringer. De går fram av Regionalplan for vannforvalt-ning i vannregion Rogaland 2016-2021, og omtales dermed ikke videre i dette dokumentet.

UTFORDRINGER - viltforvaltning:

- manglende bestandsoversikt
- skader
- ressurser i forvaltningen

UTFORDRINGER - Sanking:

- ivaretakelse av allemannsretten som grunnleggende forutsetning for sanking som frilufts-livs- og folkehelseaktivitet

5.2 Satsingsområder og prioriteringer

Fordi det er urealistisk å forestille seg at visjonen for friluftsliv og naturforvaltning er realisert i løpet av planperioden og fordi temaene spenner så vidt, er det valgt ut noen satsingsområder for planperioden:

- gode tettsteder
- kystfriluftsliv
- klimatilpasning
- kunnskap og formidling

Satsingsområdene skal ikke koples direkte til målene, men ses som en overordnet prioritering som gjenspeiles i prioriteringene under de enkelte tiltak.

At det er utvalgt satsingsområder betyr ikke at det ikke vil bli arbeidet med andre områder og temaer, men at man har lagt vekt på enkelte mål og tiltak.

5.3 Virkemidler

Fylkeskommunen har en rekke virkemidler som hver for seg eller i samvirke er arbeidsredskap for å oppnå mål og gjennomføre tiltak.

- Økonomisk støtte – i første rekke tilskudd til drift og prosjekter
- Samarbeidstiltak – med kommuner, friluftsråd og organisasjoner om sikring, prosjekter og tiltak
- Veiledning – i forbindelse med planlegging etter plan- og bygningsloven, søknad om støtte og lignende
- Plan- og saksbehandling – uttalelser med mer til planer og søknader
- Interne prioriteringer – prioritering av arbeidsressurser og økonomiske midler

5.4 Ansvar, tidsramme, kostnader og betaler

I handlingsplanen gis hvert enkelt tiltak minst én ansvarlig instans, en tidsramme for gjennomføring, et kostnadsestimat og minst én sannsynlig betaler.

- «Ansvar» peker på hvilke aktører som er sentrale for gjennomføringen av tiltaket
- «Tidsramme» er når tiltaket skal være gjennomført.
- «Kostnader» er et estimat av den samlede kostnaden for gjennomføring av tiltaket. Kostnadene vil fordele seg mellom de involverte aktører og kan estimeres både som arbeidsinnsats og som real kostnad
- «Betaler» peker på hvilke aktører som høyst sannsynlig vil måtte bidra økonomisk til gjennomforl av tiltaket

5.5 Visjon og mål

Målhierarki

Målhierarkiet på motstående side oppsummerer på skjematisk vis hvilke mål fylkeskommunen setter seg for friluftslivs- og naturforvaltningen i kommende planperiode. De finnes igjen senere i dokumentet og i handlingsplanen.

Visjon

En visjon er et framtidsbilde, et forsøk på å beskrive framtida, og et bilde på dit fylkeskommunen ønsker å komme. I denne todelte planen, legges det vekt på samspillet og den gjensidige avhengigheten som eksisterer mellom friluftsliv og naturforvaltning. Derfor er det en to-delt visjon, som kan leses begge veier, og delene påvirker gjensidig hverandre.

Hovedmål

Hovedmålene viser hva det legges vekt på, hovedgrep og hovedretningen i det daglige arbeidet.

Delmål

Delmålene viser mer konkret hva man skal gjøre for å oppnå hovedmålene. Disse følges direkte opp i handlingsprogrammet, med prioriteringer og tiltak.

Virkemidler

Virkemidler er de hjelpemidlene man bruker for å oppnå målene.

VISJON

Friluftsliv for alle i hele Rogaland

Naturen tas vare på som grunnlag for liv, utvikling og opplevelse

HOVEDMÅL

1. å sikre god tilgang og miljøvennlig transport til friluftslivsområder
2. å utvikle friluftstilbudet for barn, unge og grupper med spesielle behov
3. å opprettholde mangfoldet og det totale arealet av naturområder i Rogaland
4. å utvikle friluftslivet i nærmiljøet
5. å styrke kunnskapen om friluftsliv, jakt og fiske i Rogaland
6. å bevare det tradisjonelle friluftslivet og legge tilrette fornye friluftslivsaktiviteter
7. å sikre sterk, tydelig og kunnskapsbasert naturforvaltning

DELMÅL

å skape et mer variert tilretteleggingsnivå i natur- og friluftslivsområder

å forbedre tilretteleggingen for sykkel som aktivitet og fremkomstmiddel

å sikre flere natur- og friluftslivsarealer

å forbedre kollektivtilbudet til friluftslivsområder

å forbedre kunnskapsgrunnlaget og verktøy for naturforvaltning

å bidra i regionalt viktige prosjekter og samarbeid

å sikre miljømessig og økonomisk bærekraftig forvaltning og drift av natur- og friluftslivsområder

å øke friluftslivsaktiviteten

å skape og bruke arenaer for formidling og samarbeid

å skape en bærekraftig arealforvaltning

TILTAK

VIRKEMIDLER

økonomisk støtte
plan- og saksbehandling
samarbeidstiltak

veiledning
interne prioriteringer

5.6 Tiltak

HOVEDMÅL:

1. - å sikre god tilgang og miljøvennlig transport til friluftslivsområder

2. - å utvikle friluftstilbudet for barn, unge og grupper med spesielle behov

3. - å opprettholde mangfoldet og det totale arealet av naturområder i Rogaland

Definisjoner:
Nærområde: Område i gang eller sykkel avstand til by eller tettsted,
Kystområde: Område innenfor et 500m belte fra kysten.

DELMÅL 1: Å sikre flere natur- og friluftsarealer

TILTAK	PRIORITERINGER	VIRKEMIDLER
1 A. Å gjennomføre kartlegging og verdsetting av friluftsliv	Alle kommuner i Rogaland	Veiledning Økonomisk støtte
1 B. Å sikre 5-10 nye friluftslivsområder i året	Sammenhengende grønnstruktur i og ved tettsteder Nærområder Områder med viktig friluftslivs- og/ eller naturverdi Områder som er eller skal tilrette-legges universelt Områder for kystfriluftsliv Reiselivsområder	Veiledning Samarbeidstiltak Økonomisk støtte
1 C. Å utvikle kriteriesett for prioritering av områder til sikring	Se prioriteringer for 1 B	Samarbeidstiltak Interne prioriteringer
1 D. Å lage kommunevis prioriteringsliste for sikring (kart og register)	Se prioriteringer for 1 B	Samarbeidstiltak Interne prioriteringer
1 E. Å revidere plankart for regionale friluftslivsområder		Samarbeidstiltak Interne prioriteringer
1 F. Å etablere et sikringsforum	Kompetanse på sikring	Veiledning Samarbeidstiltak
1 G. Å utarbeide forvaltningsplan for alle statlig sikrede friluftslivsområder	Arealer som mangler forvaltningsplan	Veiledning Samarbeidstiltak
1 H. Å bidra til å øke statlig tilskudd til sikring med 100 % fra 35 mill. pr. år til 70 mill. pr. år nasjonalt		Samarbeidstiltak
1 I. Å ivareta sikrede områder i plansaker	Innarbeide i sjekkliste for plansaksbehandling	Plan- og saksbehandling
1 J. Å oppfordre til sikring ved uttalelser i plansaker, der det er relevant	Innarbeide i sjekkliste for plansaksbehandling	Plan- og saksbehandling

4. - å utvikle friluftslivet i nærmiljøet

5. - å styrke kunnskapen om friluftsliv, jakt og fiske i Rogaland

6. - å bevare det tradisjonelle friluftslivet og legge tilrette fornye friluftslivsaktiviteter

7. - å sikre sterk, tydelig og kunnskapsbasert naturforvaltning

Tegnforklaring:
RFK: Rogaland fylkeskommune, stat: alle statlig etater og departementer, FM: Fylkesmannen i Rogaland, SVV: Statens vegvesen, FR: friluftsrådene, K: kommunene, Org.: frivillige organisasjoner, pbl: plan- og bygningsloven, SMIL: Spesielle miljøtiltak i jordbruket, RMP: Regionalt miljøprogram, RP: Regionalplan

ANSVAR	TIDSRAMME	KOSTNADER	BETALER	KOPLINGER	KOMMENTARER
RFK, K	2016–2018	4 520 000	RFK, stat, K	Meld. St. om friluftsliv Delmål 10	
RFK, FR, K	Årlig	4-5 mill. pr. år	stat, K	Meld. St. om friluftsliv	RFK gir anbefaling til MD, K og FR gjennomfører sikring Fram til ny oversikt foreligger (1 D), vil arbeidet med sikring bygge på foreslag til friluftslivsområder som bør sikres fra FINK.
RFK, FR, K	2017–2018	1 månedsverk	RFK mfl.		Tiltaket skal ses i sammenheng med tiltak 1 A og 1 D
RFK, FR, K	2019	<25 000	K		Tiltaket skal ses i sammenheng med tiltak 1 A og 1 C
RFK	2020	<25 000	RFK		Tiltaket skal ses i sammenheng med tiltak 1 A
RFK, FM, FR, K	2019	<25 000	Deltakerne	Delmål 7	Et forum til debatt om sikringssaker.
RFK, FR, K	Kontinuerlig	10 000,- pr. plan	FR, K		Kreves for å få statsstøtte til tilrettelegging
RFK, FR, K	Kontinuerlig	<25 000			
RFK, FM	Kontinuerlig	<25 000	RFK	RFK som friluftsmyndighet	Jf. friluftsloven, pbl.
RFK, FM	Kontinuerlig	<25 000	RFK	RFK som friluftsmyndighet	Jf. friluftsloven, pbl.

DELMÅL 2: Å skape et mer variert tilretteleggingsnivå i natur- og friluftslivsområder

TILTAK	PRIORITERINGER	VIRKEMIDLER
2 A. Å få opparbeidet minimum ett område i hver kategori fra tilgjengelighet.no med universell utforming i alle kommuner	Områder i kommuner som ikke har universelt utformede områder i en gitt kategori	Økonomisk støtte
2 B. Å bevare områder med lav eller ingen tilrettelegging	Tidligere INON områder Uthavner Naturverdier	Veiledning Samarbeidstiltak
2 C. Å innføre nivådeling for tilretteleggingsgrad	Steds- og naturtilpasning Aktivitetstilpasning	Samarbeidstiltak
2 D. Differensiert tilrettelegging	Tilretteleggingsgrad Tilretteleggingstype Geografisk spredning Konfliktdemping	Veiledning Samarbeidstiltak Økonomisk støtte
2 E. Å øke stats- og fylkestilskudd til tilrettelegging	Universell utforming	Samarbeidstiltak Interne prioriteringer
2 F. Å utarbeide kriteriesett for fylkestilskudd til tilrettelegging	Tilrettelegging i nærmiljøet Universell utforming Kystområder Kulturminner Sammenhengende grønnstruktur Naturverdier	Samarbeidstiltak Interne prioriteringer
2 G. Å motivere kommunene til å utarbeide sti og løypeplaner		Veiledning Samarbeidstiltak
2 H. Å tilrettelegge for nye og voksende friluftslivsaktiviteter	Aktiviteter som krever mindre grad av tilrettelegging	Veiledning Økonomisk støtte
2 I. Å synliggjøre og tilrettelegge kultur-minner og naturverdier i friluftslivsområder, langs tur- og sykkelveier og turstier	Kulturminner i nærområder Kystkulturminner Naturverdier Formidling og informasjon	Veiledning Samarbeidstiltak Økonomisk støtte
2 J. Å bevare og forbedre tilbudet i skjær-gården og vassdrag	Opplevelseskvalitet Laksefiske	Veiledning Økonomisk støtte
2 K. Å innføre investeringsprioritering for anlegg i skjærgården og vassdrag	Mindre anlegg Anlegg for umotoriserte farkoster som kano og kajakk Steds- og naturtilpasset anlegg Aktivitetstilpasset anlegg	Veiledning Samarbeidstiltak
2 L. Å tilrettelegge for umotorisertfarkoster som kano og kajakk	Tilrettelegging i nærmiljøet Overnattingsmuligheter som teltemark Tilrettelegging for grupper med spesielle behov	Veiledning Økonomisk støtte
2 M. Å stimulere til samarbeid med frivillig-heten i tilretteleggingen	Ungdom Eldre	Veiledning Samarbeidstiltak Økonomisk støtte
2 N. Å stimulere landbruket til å bruke SMIL og RMP ordningene		Veiledning Samarbeidstiltak Økonomisk støtte

ANSVAR	TIDSRAMME	KOSTNADER	BETALER	KOPLINGER	KOMMENTARER
RFK, FR, K	2016–2045	5–10 mill. pr. år	RFK, stat, K	FDP for universell utforming RP folkehelse	
FM, RFK, FR, K	Kontinuerlig	<25 000	RFK, stat	Lov om naturmangfold	Gjenspeiler et prinsipp om rett nivå på rett plass
RFK, FM	2018	1 månedsverk	RFK		Kategorisering etter ønsket tilretteleggingsgrad
RFK, FM, FR, K	Kontinuerlig	15 mill. pr. år	RFK, stat, FR, K	Meld. St. om friluftsliv	
RFK, FR, K, Org.	Kontinuerlig	Min. fem mill.	RFK, stat	Meld. St. om friluftsliv	
RFK	2017–2018	1 månedsverk	RFK		Vektlegging av å effektivisere og forbedre ordningen
RFK, K	Kontinuerlig	6 månedsverk pr. kommune	K		En plan som viser status og behov for stier, både ny anlegging og oppgradering
RFK, FR, K	Kontinuerlig	Se kostnader for 2 D	RFK, stat, K	Meld. St. om friluftsliv	
RFK, FR, K	Kontinuerlig	1 mill. pr. år	RFK, stat, K	RP kultur	
RFK, FR, K, Org.	Kontinuerlig	3 mill. pr. år	RFK, stat, K		
RFK, FR, K	2019	<25 000,-	RFK		Viktig å kople inn Vestkystparken
RFK, FR, K	Kontinuerlig	1 mill. pr. år	RFK, stat, K		
RFK, FM, FR, K, Org.	Kontinuerlig	<25 000,-	RFK	RP folkehelse	
FM, K	Kontinuerlig		stat	RP landbruk	

DELMÅL 3: Å sikre miljømessig og økonomisk bærekraftig forvaltning og drift av natur- og friluftslivsområder

TILTAK	PRIORITERINGER	VIRKEMIDLER
3 A. Å øke statlig og fylkeskommunalt tilskudd til drift		Samarbeidstiltak Økonomisk støtte
3 B. Å arbeide for en lik tredeling mellom stat, fylke og kommune for driftstilskudd		Samarbeidstiltak Interne prioriteringer
3 C. Å arbeide for en lik statlig tildeling av tilskudd til skjærgårdsparkene	Å øke den totale potten	Samarbeidstiltak
3 D. Å bidra i utviklingen og implementering av effektive forvaltnings- og driftsløsninger	IKT løsninger Klimatilpasning Håndtering av marin forsøpling	Veiledning Samarbeidstiltak Økonomisk støtte
3 E. Å innføre klimatilpasning som fast sjekkpunkt i forvaltningsplaner		Samarbeidstiltak Interne prioriteringer
3 F. Å sikre vedlikehold og skjøtsel av friluftslivs- og naturområder	Nærområder Områder med universell utforming Områder med særlig viktige naturverdier Opplevelsesrike jordbruksområder Populære reiselivsområder	Samarbeidstiltak Økonomisk støtte
3 G. Å forbedre kunnskapsgrunnlaget for natur-vennlig og bærekraftig forvaltning og drift	Klimatilpasning	Veiledning Samarbeidstiltak Interne prioriteringer (økonomisk støtte)
3 H. Å bistå kommunene i viltfaglige spørsmål		Veiledning
3 I. Å bistå kommunene i faglige spørsmål om fiskeforvaltning		Veiledning
3 J.Å prioritere tilgjengelige midler til viltformål		Økonomisk støtte
3 K. Å prioritere tilgjengelige midler til innlandsfisketformål		Økonomisk støtte
3 J. Å revidere retningslinjene for tilskuddsord-ningen, ”fylkestilskudd til friluftsformål, del 1”.		Interne prioriteringer

ANSVAR	TIDSRAMME	KOSTNADER	BETALER	KOPLINGER	KOMMENTARER
RFK, Stat	Kontinuerlig	Økning på 3 mill. pr. år	RFK, stat		
RFK, FM, FR, K	Kontinuerlig	Se kostnader for 3 A	RFK, stat, K		Stortingskomiteen og Solamøtet
RFK, FR	Kontinuerlig	2,5 mill.	stat		Gjennom Vestkystparken
FM, RFK, FR, K	Kontinuerlig	1 mill. pr. år	RFK, stat, FR, K	Delmål 10	Her under marint samarbeid gjennom Vestkystparken
RFK, FM	2020	<25 000,-	RFK, stat		
RFK, FM, FR, K	Kontinuerlig	Se kostnader for 3 A	RFK, stat, K		
RFK, FM, FR, K, Org.	Kontinuerlig	<25 000,-	RFK, stat, FR, K, Org.	Delmål 10	
RFK, FM, Org.	Kontinuerlig	< 25 000,-	RFK, stat, K	Delmål 10	
RFK, FM, Org.	Kontinuerlig	<25 000	RFK, stat, K	Delmål 10	
RFK	Kontinuerlig	75 000 pr. år	RFK		FK mottar årlig statlige midler til vilttiltak. I 2016 utgjorde dette 300 000.
RFK	Kontinuerlig	100 000 pr. år	RFK		
RFK	2018	<25 000	RFK		Vektlegging av å effektivisere og forbedre ordningen

DELMÅL 4: Å forbedre tilretteleggingen for sykkel som aktivitet og fremkomstmiddel

TILTAK	PRIORITERINGER	VIRKEMIDLER
4 A. Å skape trafikksikre sykkeltraseer til friluftslivsområder/innfallsporter	Byer og tettsteder	Samarbeidstiltak Økonomisk støtte
4 B. Å etablere trygg sykkel parkering i og ved friluftslivsområder	Ved innfallsporte	Samarbeidstiltak Økonomisk støtte
4 C. Å sikre et godt sambruk av friluftslivs- og naturområder for gående og syklende	Overordnede rettningslinjer for god skikk Holdningsskapende kampanjer	Veiledning Samarbeidstiltak
4 D. Å forbedre muligheten for transport av sykkel med tog, buss og båt	Mellom knutepunkter og friluftslivsområder	Samarbeidstiltak Interne prioriteringer
4 E. Å velge ut områder for tilrettelegging av stier/traseer for terrengsykling	Områder som tåler slitasje	Samarbeidstiltak
4 F. Å sikre et nettverk av overnattingsmulig-heter for ferierende syklister		Samarbeidstiltak

DELMÅL 5: Å forbedre kollektivtilbudet til friluftslivsområder

TILTAK	PRIORITERINGER	VIRKEMIDLER
5 A. Å kartlegge innfallsporter til friluftslivsområder		Samarbeidstiltak Økonomisk støtte
5 B. Å vurdere den kollektive dekning av friluftslivsområder	Hverdagsturer Helgeturer Skole-/gruppe turer	Interne prioriteringer
5 C. Å øke antallet av buss-stopp nær friluftslivsområder	Bynære områder	Samarbeidstiltak
5 D. Å øke antallet av stopp for rutebåter i friluftslivsområder i skjærgården	Bynære områder Bade-/skibåter	Samarbeidstiltak

ANSVAR	TIDSRAMME	KOSTNADER	BETALER	KOPLINGER	KOMMENTARER
RFK, SVV, K	Kontinuerlig	10 mill. pr. år	RFK, stat, K	Samferdsel ATP planer	
RFK, FR, K	Kontinuerlig	300 000,- pr. år	RFK, stat, K	Samferdsel	
RFK, FM, K, Org.	Kontinuerlig	<25 000	RFK, K, Org.		Man ønsker å få til en slags kodeks for interaksjonen mellom gående og syklende.
RFK, NSB, Kolumbus	Kontinuerlig			Samferdsel	
RFK, FM, FR, K, Org.	2020	<25 000	RFK		
RFK				Reiselivsstrategi RP landbruk	

ANSVAR	TIDSRAMME	KOSTNADER	BETALER	KOPLINGER	KOMMENTARER
RFK, K	2016–2018	Se kostnader for 1 A	RFK, stat, K	1 A.	Gjennomføres sammen med kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder (1 A)
RFK	2019	1 månedsverk	RFK		Tiltaket bygger på resultatet fra 5 A.
RFK, K, Kolumbus	Kontinuerlig		RFK, K		
RFK, K, Nordled	Kontinuerlig		RFK		

DELMÅL 6: Å øke friluftslivsaktiviteten

TILTAK	PRIORITERINGER	VIRKEMIDLER
6 A. Å revidere kriteriesettet for fylkestilskudd til aktivitet	Lavterskel aktivitet Aktiviteter for barn, unge og barnefamilier Aktiviteter for folk med funksjonsnedsettelse Aktiviteter i nærmiljøet	Samarbeidstiltak Interne prioriteringer
6 B. Å øke statlig og fylkeskommunalt tilskudd til friluftslivsaktivitet	Regionale utviklingsmidler (RUM)	Samarbeidstiltak Interne prioriteringer
6 C. Å gjøre søknadsportalen for regionale utviklingsmidler mer brukervennlig		Intern prioriteringer
6 D. Å øke markedsføringen av aktiviteter og arrangementer	Barn og unge Lavterskel aktivitet	Samarbeidstiltak Økonomisk støtte
6 E. Å øke mengden friluftsliv og naturforvaltning inn i skolene	Læring i friluft Friluftsskoler	Samarbeidstiltak Økonomisk støtte
6 F. Å etablere utstyrsbaser i alle kommuner i fylket		Samarbeidstiltak Økonomisk støtte

DELMÅL 7: Å skape og bruke arenaer for formidling og samarbeid

TILTAK	PRIORITERINGER	VIRKEMIDLER
7 A. Å holde årlige informasjonsmøter om tilskuddsordninger	Frivillige organisasjoner Bondelaget	Interne prioriteringer
7 B. Å gjennomføre dialogmøter mellom brukere, landbruket og vernemyndigheter	Medvirkning Konfliktdemping	
7 C. Å lage oversikt over eksisterende arena for friluftsliv	Lokalt Regionalt Nasjonalt	Interne prioriteringer
7 D. Å arrangere fast plansamling	Regionalplan for friluftsliv og naturforvaltnings fagfelter • kompetanseheving • lovverk og retningslinjer • naturens egenverdi • fiske- og viltforvaltning	Interne prioriteringer
7 E. Å arrangere konferanser om vilt- og fiskeforvaltning		• Veiledning • Samarbeidstiltak • Interne prioriteringer
7 F. Å vektlegge friluftsliv i arbeidet som planmyndighet	Planforum	• Veiledning • Samarbeidstiltak • Interne prioriteringer
7 G. Å inngå formelle samarbeidsavtaler for gjennomføring av prosjekter og tiltak		Samarbeidstiltak
7 H. Å Forbedre samordningen av virkemidler til bedre forvaltning av natur og friluftsliv	Tilskuddsordninger til: landbruket natur- og miljøformål friluftslivet	• Samarbeidstiltak • Økonomisk støtte • Interne prioriteringer
7 I. Å benytte partnerskap for folkehelse til å fremme friluftslivet		Samarbeidstiltak

ANSVAR	TIDSRAMME	KOSTNADER	BETALER	KOPLINGER	KOMMENTARER
RFK	2017–2018	1 måndesverk	RFK		Vektlegging av å effektivisere og forbedre ordningen
RFK, Stat	Kontinuerlig	5 mill.	RFK, stat		
RFK	2018	500 000	RFK		
RFK, FR, K, Org.	Kontinuerlig	1 mill. pr. år	RFK, FR, K, Org.		
RFK, FM, FR, Org.	2017–2021	Uavklart	RFK, stat, K, FR, Org.	Meld. St. om friluftsliv	
RFK, FR, K, Org.	2021	4 mill.	RFK, FR, K, Org.		Utstyrslager med utstyr til bruk i friluftsaktivitet

ANSVAR	TIDSRAMME	KOSTNADER	BETALER	KOPLINGER	KOMMENTARER
RFK, FM	Årlig	<25 000	RFK, stat		Primært ordninger administrert av fylkeskommunen og fylkesmannen
RFK, FM, FR, K, Org.	Kontinuerlig	<25 000	RFK, stat, FR, K, Org		
RFK	2019	1 månedsverk	RFK		
RFK, FM, K	Årlig	<25 000	RFK, stat, K		
RFK, FM	Årlig	70 000 pr. år	RFK		Tema veksel annet hvert år mellom vilt og fisk
RFK, FM, K	Kontinuerlig	<25 000	RFK, stat, K	ATP planer	Friluftsloven Plan- og bygningsloven
RFK, FR, K, Org.	Kontinuerlig	<25 000	RFK mfl.		
RFK, FM, K	Kontinuerlig	<25 000	RFK, stat, K	RP landbruk	
RFK, FM, FR, K, Org.	Kontinuerlig	<25 000	RFK, stat, FR, K, Org.	RP folkehelse	

DELMÅL 8: Å bidra i regionalt viktige prosjekter og samarbeid

TILTAK	PRIORITERINGER	VIRKEMIDLER
8 A. Å delta i nasjonale prosjekter og forsøksordninger	Friluftsliv Sykkel Reiseliv	Interne prioriteringer
8 B. Å delta i internasjonale prosjekter	Se 8 A	Interne prioriteringer
8 C. Styrke arbeidet i Vestkystparken		Interne prioriteringer Økonomisk støtte
8 D. Å fortsette satsingen på skilting gjennom Turskiltprosjektet		Samarbeidstiltak Økonomisk støtte
8 E. Å utveksle informasjon og samarbeide med fylkesmannen og andre regionale nivåer i friluftslivssaker		Samarbeidstiltak
8 F. Å styrke samarbeidet med aktører som er relevante for natur og friluftsliv	FjordNorge Nasjonale turistveier Stiftelsen Sykkelturisme i Norge Green Ways	Samarbeidstiltak Interne prioriteringer

DELMÅL 9: Å skape en bærekraftig arealforvaltning

TILTAK	PRIORITERINGER	VIRKEMIDLER
9 A. Å åpne for etablering av «Grønn grense» ved byer og tettsteder	Stavanger/Sandnes Haugesund	Veiledning Samarbeidstiltak Interne prioriteringer
9 B. Å opprett holde «langsiktig grense landbruk»		Veiledning Samarbeidstiltak Interne prioriteringer
9 C. Å opprettholde tilgangen til kystsonen	By og tettsteder nær kyst	Veiledning Samarbeidstiltak Interne prioriteringer
9 D. Å innarbeide prinsipp om erstatningsarealer for tapte natur- og friluftslivsarealer ved utbygging	Friluftslivsverdier Naturverdier	Interne prioriteringer
9 E. Å bevare større sammenhengende natur- og friluftslivsområder	Regionale friluftslivsområder Tidligere INON-områder	Samarbeidstiltak Interne prioriteringer
9 F. Å vektlegge grøntkorridorer og -arealer i byer og tettsteder i planlegging		Interne prioriteringer
9 G. Å unngå nedbygging av viktige natur- og friluftslivsområder	Våtmarksområder Kulturlandskap Grønne bynære områder Kystområder Skogsområder	Samarbeidstiltak Interne prioriteringer
9 H. Å bruke retningslinjer for bærekraftig arealforvaltning i planer og planlegging		Veiledning Interne prioriteringer

ANSVAR	TIDSRAMME	KOSTNADER	BETALER	KOPLINGER	KOMMENTARER
RFK	Kontinuerlig		RFK		Prosjekter vurderes individuelt
RFK	Kontinuerlig		RFK		Prosjekter vurderes individuelt
RFK, FM, FR	Kontinuerlig		RFK, stat, FR		
RFK	Kontinuerlig		RFK		
RFK, FM	Kontinuerlig		RFK, stat		
RFK, FM, FR, K, Org.	Kontinuerlig		RFK, stat, FR, K, Org.	RP næringsutvikling Reiselivsstrategi	

ANSVAR	TIDSRAMME	KOSTNADER	BETALER	KOPLINGER	KOMMENTARER
K	2017–2024		K	7 E.	Jf. kapittel 4.7
RFK, FM, K	Kontinuerlig		RFK, stat, K	RP Jæren	Langsiktig grense for landbruk er definert i RP Jæren
RFK, FM, K	Kontinuerlig		RFK, FM, K		Allemannsretten
RFK, FM, K	Kontinuerlig		RFK, stat, K		
RFK, FM, K	Kontinuerlig		RFK, stat, K	2 B.	
RFK, FM, K	Kontinuerlig		RFK, stat, K		Spesielle utfordringer ved fortetting
RFK, FM, K	Kontinuerlig		RFK, stat, K		Jf. kapittel 4.7
RFK, FM, K	Kontinuerlig		RFK, stat, K		Jf. kapittel 4.7

DELMÅL 10: Å forbedre kunnskapsgrunnlaget og verktøy for naturforvaltning

TILTAK	PRIORITERINGER	VIRKEMIDLER
10 A. Å bruke og videreutvikle Temakart-Rogaland		Interne prioriteringer
10 B. Å revidere datasettet i Vakre landskap i Rogaland		Samarbeidstiltak Interne prioriteringer
10 C. Å utvikle temakart for kvartærgeologiske forekomster i Rogaland		Samarbeidstiltak Interne prioriteringer
10 D. Å bidra til NIN-registreringer innen landskap og naturmangfold		Samarbeidstiltak Interne prioriteringer
10 E. Å bidra til prosjekter som forbedrer kunnskap om viltbestandene		Samarbeidstiltak Økonomisk støtte
10 F. Å bidra til prosjekter som bedrer kunnskap om utsetting av fisk, ferskvannsorganismer og fremmede arter		Samarbeidstiltak Økonomisk støtte
10 G. Å utvikle verktøy til å systematisere og verdsette naturdata		Veiledning Samarbeidstiltak Interne prioriteringer
10 H. Å bidra til prosjekter som bedrer kunnskap om klimatilpasset naturforvaltning		Samarbeidstiltak Økonomisk støtte

ANSVAR	TIDSRAMME	KOSTNADER	BETALER	KOPLINGER	KOMMENTARER
RFK, FM, K	Kontinuerlig	<25 000	RFK, stat, K		
RFK	2020	1 månedsverk	RFK		Jf. kapittel 4
RFK	2017–2024	<25 000	RFK		Knyttes til eventuell stilling for fylkesgeolog
RFK	2017–2024	50 000	RFK		
RFK	Kontinuerlig	100 000 pr. år	RFK		
RFK	Kontinuerlig	100 000 pr. år	RFK		
RFK, FM, K	2017–2024	<25 000	RFK, stat, K		Jf. kapittel 4
RFK, FM, K	Kontinuerlig		RFK, stat, K		

Kvassheim fyr Foto: John Jastrey

Referanser

Fra departement
Klima- og miljødepartementet (2015). Prop. 1 S (2014–2015).
Klima- og miljødepartementet (2015). *Natur for livet* (Meld. St. 14 (2015-2016)).
Klima- og miljødepartementet (2016). *Friluftsliv* (Meld St. 18 (2015-2016)).
Miljøverndepartementet (2011). *Norske miljømål* (T-1508, 2011).
Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2015). *Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging* (Kgl. res. 12. juni 2015)
Miljøverndepartementet (1987). *Forslag til vern av kvartærgeologiske områder og forekomster i Rogaland* (Rapport T-678).
Miljødirektoratet (2013). *Kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder* (Veileder M98-2013).

Om lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) (2009). Ot. prp. nr. 52 (2008-2009).
Plan- og bygningsloven. Lov-2008-06-27-71. Lov om planlegging og byggesaksbehandling.
Naturmangfoldloven. Lov-2009-06-19-100. Lov om forvaltning av naturens mangfold.
Friluftsloven. Lov-1957-06-28-16. Lov om friluftslivet.
Viltloven. Lov-1981-05-29-38. Lov om jakt og fangst av vilt.
Lakse- og innlandsfiskloven . Lov-1992-05-15-47. Lov om laksefisk og innlandsfisk mv.

Internasjonalt
Nordisk ministerråd (1995). *Nordens natur. Forutsetninger og prinsipper for nordisk naturforvaltning.* København.
COM (2012). 710: *Proposal for a DECISION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on a General Union Environment Action Programme to 2020* «*Living well, within the limits of our planet*».

Rapporter
Odden, A. (2008). *Hva skjer med norsk friluftsliv? En studie av utviklingstrekk i norsk friluftsliv 1970–2004*. Doktor avhandling, NTNU.
Dervo, Børre K. et.al (2014). *Friluftsliv i Norge anno 2014 – status og utfordringer*. NINA Rapport 1073.
Puschmann, O. (2005). *Nasjonalt referansesystem for landskap. Beskrivelse av Norges 45 landskapsregioner*. NIJOS-rapport 10/2005.
Clemetsen, M., Uttakleiv, L.A., og Skjerdal, I.B. (2011). *Verdivurdering av landskap i Hordaland fylke. Med utgangspunkt i Nasjonalt referansesystem for landskap*. Aurland Naturverkstad rapport 07-2011.
Henriksen, S. og Hilmo, O. (red.) (2015). *Norsk rødliste for arter 2015*. Artsdatabanken, Norge.
Lindgaard, A. og Henriksen, S. (red.) (2011). N*orsk rødliste for naturtyper 2011*. Artsdatabanken, Trondheim.

Internt
Rogaland fylkeskommune (2005). *Fylkesdelplan for friluftsliv, idrett, natur- og kulturvern* (FINK).
Rogaland fylkeskommune (2012). *Strategidokument for saksbehandling av små kraftverk*.
Rogaland fylkeskommune (2013). *Areal- og transportplan for Jæren*.
Rogaland fylkeskommune (2016a). *Areal- og transportplan for Haugalandet*.
Rogaland fylkeskommune (2016b). *Regionalplan for vannforvaltning i Rogaland*.

Foto side 11 og 23: Adobe stock

6 Vedlegg

6.1 Nasjonale og regionale føringer

Nasjonale føringer

Klima- og miljøverndepartementet har som øverste planmyndighet ansvaret for å legge nasjonale føringer på arealplanleggingen. Stortingsmeldinger, nasjonale forventninger, planretningslinjer og planbestemmelser legger føringer på arealbruken på regionalt og kommunalt nivå.

Planlegging på alle nivå er hjemlet i plan- og bygningsloven, sist revidert 1.juli 2009.

Naturmangfoldloven, vedtatt 19. juni 2009, er en sektorovergripende lov som gjelder for alle tiltak og all bruk som påvirker norsk natur. Det betyr at beslutninger som gjøres etter annet lovverk, plan- og bygningsloven og sektorlover, må ses i sammenheng med bestemmelser i naturmangfoldloven.

Lov om friluftslivet, sist endret 1.juli 2013, § 22, legger ansvaret for oppgaver gitt av departementet til fylkeskommunen.

Meld. St. 18 (2015-2016) Friluftsliv
Regjeringen har utarbeidet en ny melding til Stortinget om friluftsliv.

Det overordnede målet med den nye meldingen er at flere skal utøve friluftsliv jevnlig, og at man skal bevare friluftsliv som en viktig del av norsk kulturarv og norsk nasjonal identitet. Den viser hvordan staten kan bidra til at grupper i befolkningen som er lite fysisk aktive kan bli mer aktive gjennom friluftsliv. Hvordan barn og unge best kan rekrutteres til friluftsliv er et viktig tema i meldingen.

Meldingen prioriterer friluftsliv i nærmiljøet, som gjør at flest mulig kan delta, og at friluftsliv i størst mulig grad blir et lavterskeltilbud.

Meldingen omfatter også friluftsliv utenfor byene og tettstedene, slik at hele friluftslivsfeltet er omfattet.

Det er gitt følgende nasjonale mål for friluftslivet:

- Friluftslivets posisjon skal ivaretas og videreutvikles gjennom ivaretakelse av allemannsretten, bevaring og tilrettelegging av viktige friluftslivsområder, og stimulering til økt friluftslivsaktivitet for alle.
- Naturen skal i større grad brukes som læringsarena og aktivitetsområde for barn og unge.

Nasjonale miljømål
Norske miljømål er vist i temaheftet Norske miljømål (T-1508, 2011), fra Miljøverndepartementet.

Som regional myndighet skal fylkeskommunen bidra til å oppfylle nasjonale utviklingsmål, også innen natur- og miljøområdet. Det er i første rekke følgende nasjonale miljømål som inngår i plantematikken naturforvaltning, der Rogaland fylkeskommune har påvirkningsmyndighet:

- 1.1 - Økosystemene skal ha god tilstand, og levere økosystemtjenester
- 1.2 - Ingen arter og naturtyper skal utryddes, og utviklingen til trua og nær trua arter og naturtyper skal bedres.
- 1.3 Et representativt utvalg av norsk natur skal tas vare på for kommende generasjoner.

Miljøinformasjonsloven
Loven slår fast prinsippet om at all miljøinformasjon skal være tilgjengelig for allmennheten. Ifølge § 8. har det offentlige
«ansvar for å ha og tilgjengeliggjøre miljøinformasjon som er relevant i forhold til egne ansvarsområder og funksjoner, og gjøre denne informasjonen allment tilgjengelig».

Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging
Kommunal- og moderniseringsdepartementet har sendt ut informasjon om nasjonale forventninger til planleggingen, nå sist 12. juni 2015. I denne ligger flere klare føringer, hvorav følgende er av de mest aktuelle for denne planen:

- «Statens kartverk tilrettelegger for bedre tilgang til plan- og temadata gjennom samarbeid om det offentlige kartgrunnlaget med kommuner, fylkeskommuner og andre statlige etater...
- Fylkeskommunene og kommunene baserer planforslag og beslutninger på et godt og oppdatert kunnskapsgrunnlag, og ivaretar nasjonale og viktige regionale interesser».

Tilrettelegging av slike data gjennom
www.temakart-rogaland.no
er et av hovedformålene med denne planen.

I 2011 ble blant annet følgende statlige forventninger fremmet:

- Regionale planer skal angi verdifulle landbruksarealer og bidra til å hindre nedbygging av verdifulle landbruksområder, naturtyper, friluftsområder, kulturlandskap, viktige kulturminner og kulturmiljø.
- Sammenhengende grønnstruktur skal videreutvikles.

Regional planlegging

Det regionale plansystemet er et samlet system for offentlig planlegging i fylkene, som omfatter regional planstrategi, regionale planer og et verktøy som kan tas i bruk – regional planbestemmelse. Disse vedtas av fylkestinget som er regional planmyndighet. Statlige organer eller berørte kommuner kan ha innvendinger mot en regional plan eller regional planbestemmelse. Dette plansystemet beskrives mer utførlig i plan- og bygningsloven §§ 7-1 til 8-5.

Regional planstrategi (§ 7-1)
Regional planstrategi skal vedtas minst én gang i hver valgperiode. Planstrategien skal redegjøre for viktige regionale utviklingstrekk og utfordringer, vurdere langsiktig utvikling og ta stilling til hva som skal tas opp gjennom videre regional planlegging. Revidering av FINK ble vedtatt i den regionale planstrategien for 2012–2016.

Regional plan (§ 8-1)
Regional plan skal utarbeides av regional planmyndighet for det som er fastsatt i den regionale planstrategien. Til en regional plan skal det utarbeides et handlingsprogram for gjennomføring av planen. Regional plan skal legges til grunn for regionale organers virksomhet og for kommunal og statlig planlegging og virksomhet i regionen.

Innvendinger mot planen (§8-4)
Dersom et statlig organ ut fra nasjonale eller statlige interesser, eller en kommune som blir direkte berørt av planen, har vesentlige innvendinger mot planens mål eller retningslinjer, kan de kreve at saken bringes inn for departementet som kan gjøre de endringer som er påkrevd. Departementet kan også selv foreta endringer i planen ut fra nasjonale interesser.

Føringer fra andre regionale planer
Det er en rekke regionale planer med overlappende tematikk. I det følgende gis en oversikt over overlappende mål og strategier samt mål med tematikk som kan påvirke naturgrunnlaget fra en rekke vedtatte regionale planer:

Regionalplan for Landbruk (2011)

- Fokus på utmarka som ressurs for næringsutvikling.
- Fokus på muligheter for næringsutvikling i vernede områder
- Legge til rette for vesentlig større produksjon av bioenergi
- Øke avvirkningen av skog i Rogaland
- Få en større del av kjøttproduksjonen over på utmarksbeite
- Ta vare på og videreutvikle kulturlandskapet
- Gjøre det mulig å oppleve landbrukets kulturlandskap og verdifulle element i landskapet
- Synliggjøre landbrukets kulturlandskap som en del av reiselivssatsinga i Rogaland
- Ta vare på trua dyre- og plantearter og naturtyper i landbruksområdene

Regionalplan for folkehelse (2012)

- Få flere til å være mer fysisk aktive for bedre folkehelse og livskvalitet
- Fysisk aktivitet for alle, hver dag
- Naturbasert friluftsliv har stor positiv innvirkning på psykisk helse
- Økt aktivitet blant prioriterte målgrupper
- Etablere flere og bedre friluftsområder
- Etablere flere og bedre regionale anlegg for fysisk aktivitet og arrangement
- Det skal fastsettes tydelige regionale retningslinjer for hvordan folkehelseperspektivet skal ivaretas i kommunenes samfunns- og arealplanlegging
- Rogaland skal ha en helsefremmende samfunnsutvikling som søttet opp om sunne levevaner i befolkingen
- Oppgradering av friluftsområder i levekårsutsatte områder skal gis særlig prioritet.

Fylkesdelplan for universell utforming (2014)

- UU skal legges til grunn ved all offentlig planlegging og utforming av offentlig og privat tjenesteyting, produkter og omgivelser, og innebærer en utforming for alle brukere.
- Kulturbaserte attraksjoner og vernede bygg og anlegg skal i størst mulig grad være tilrettelagt etter prinsippene om UU.
- Personer med nedsatt funksjonsevne skal ikke oppleve mentale barrierer mot å utøve friluftsliv i større grad enn andre.
- Alle skal ha tilgang til et variert tilbud for fysisk utfoldelse i sin kommune.
- Offentlige parker, rekreasjonsområder og rasteplasser skal stimulere til aktivitet og hvile for mennesker i alle aldre og med ulik funksjonsevne
- Gjøre flere natur- og kulturbaserte attraksjoner tilgjengelige for alle
- Et rikt tilbud av aktiviteter med UU skal gjøre Rogaland til et stadig mer attraktivt reisemål.

Regionalplan for kultur (2015)

- Rogaland fylkeskommune skal legge til rette for at befolkningen kan drive med egenorganisert fysisk aktivitet og aktivitet i regi av den frivillige, medlemsbaserte idretten.
- Rogaland fylkeskommune skal sikre et variert spekter av idretts- og friluftslivsanlegg med høy kvalitet for befolkningen i Rogaland.

Reiselivsstrategi for Rogaland (2013)

- Stimulere til utvikling av fellesgoder som tjener både fastboende og besøkende (som f.eks. turstier, informasjonstiltak, sentrumsutvikling, rekreasjonsanlegg og kulturarvsressurser)
- Lysefjorden med Preikestolen og Kjerag blir videre utviklet som fyrtårn for Norge
- Flere tilbud om opplevelser og bedre tilgang til naturen i og utenom sommersesongen
- Utbedring av stier, parkering og serviceanlegg
- Nye naturbaserte opplevelsesprodukter
- Styrke Magma Geopark som regional attraksjon
- Nasjonal turistveg Ryfylke blir knutepunkt/utgangspunkt for tilbud og aktiviteter i denne regionen.
- Vandring – videreutvikle eksisterende ruter og utvikle nye med start fra turistveien

Regionalplan for et inkluderende samfunn (2010)

- • Stimulere og legge til rette for at frivillig sektor, ikke minst idretten og friluftsorganisasjonene, blir en inkluderende møteplass for barn, ungdom og voksne med forskjellige etniske og kulturelle bakgrunner.
- • Sørge for at personer med nedsatt funksjonsevne har full tilgang til et utvalg av friområder.

ATP Jæren (2013)

- Gode bomiljø sikres gjennom retningslinjer for uterom og grønnstruktur. Fem indikatorer skal visee utviklingen innen levekår og oppvekstmiljø. Når det gjelder tilgang til grøntareal, må det utarbeides en metodikk for å måle dette.
- Delmål: Sikre regional grønnstruktur og kjerneområde
- landbruk
- Som del av oppfølgingen av regionalplanen vil det være nødvendig med en samlet framstilling av databaser og kartgrunnlag som gir den nødvendige kunnskap i årene framover.

ATP Haugalandet (2015)

- Friområder, landbruksområder og verdifulle natur- og kulturområder tas vare på for langsiktig bruk og vern.
- Ivareta sammenhengende, regional grønnstruktur
- Sikre tilgang til friluftsområder i og nær by og tettsteder

Det er utarbeidet egne retningslinjer for grønnstruktur i begge disse ATP-planene.

Regionalplan for vannforvaltning (2016)
Regionalplan for vannforvaltning har som formål å sikre helhetlig og bærekraftig forvaltning av alt vann i vannregionen, ihenhold til bestemmelsene i vannforskriften. Planen skal bidra til å koordinere og samordne vannforvaltning og arealbruk på tvers av kommune- og fylkesgrenser.
Det er knyttet noen brukermål til planen, herunder at «alle naturlige ferskvannsforekomster skal ha så gode bestander av de fiskeartene som hører naturlig hjemme i det enkelte vassdrag, at de kan beskattes av fritidsfiskere.»

Fylkesdelplan for friluftsliv, idrett, natur- og kulturvern (FINK) (2005)
Fylkesdelplan for friluftsliv, idrett, naturvern og kulturvern (FINK) har vært et viktig redskap for samordning av de fire hovedtemaene og implementering av friluftsliv som et viktig regionalt satsingsområde. Den var i sin tid banebrytende, da den haddeet sektorovergripende perspektiv og en konkret og målrettet handlingsdel nært knyttet til det daværende Regionalt utviklingsprogram (RUP).

Planprogrammet for Regionalplan for friluftsliv og naturforaltning (2015):

Revidering av «FINK» ble vedtatt i regional planstrategi i 2012. Planprogrammet for revideringen slår fast følgende argument som grunnlag for en ny innretning av planinnholdet:

- To hovedtema i FINK – kulturminnevern og idrett – ivaretas gjennom Regionalplan for kultur.
- Flere tema med sentral plass i FINK har utarbeidet egne regionalplaner eller strategier (folkehelse, universell utforming, landbruk, reiseliv).
- Revidert plan- og bygningslov og ny lov om naturmangfold gir fylkeskommunen et selvstendig ansvar for å ivareta natur- og kulturverdier, blant annet i arealsaker.
- Friluftsliv er gjennom lov og forvaltningsreformen et fylkeskommunalt ansvarsområde, det samme gjelder vilt- og fiskeforvaltning.
- Naturvern som områdevern er i stor grad fullført, og skjer nå i form av aktiv forvaltning av eksisterende verneområder, ved frivillig vern, prioriterte arter og naturtyper og andre virkemidler.
- Ny informasjon og nye digitale kartløsninger og databaser nødvendiggjør en gjennomgang og modernisering av kartframstillingen og –bruken i en ny, revidert plan.
- Handlingsdelen er i stor grad fulgt opp og må blant annet tilpasses endringer i RUP (Regionale utviklingsprosjekt – nå endret til Regionale utviklingsmidler og nye rutiner for tildeling).

Man vedtok å gi planen et nytt navn for å gjenspeile den nye innretningen av planinnholdet, og dermed heter dette dokumentet ***Regionalplan for friluftsliv og naturforvaltning.***

Fylkeskommunens rolle i friluftsliv og naturforvaltning

Lovgrunnlag
Fylkestinget er regional planmyndighet. Gjennom plan- og bygningsloven innebærer dette ansvar for regional planlegging, som i lovens § 3-4:

«har til formål å stimulere den fysiske, miljømessige, helsemessige, økonomiske, sosiale og kulturelle utviklingen i en region».

I lovens formålsparagraf § 1-1 finner vi at

«loven skal fremme bærekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og framtidige generasjoner. Planlegging etter loven skal bidra til å samordne statlige, regionale og kommunale oppgaver og gi grunnlag for vedtak om bruk og vern av ressurser».

Vi finner altså en rekke begreper med direkte tilknytning til utøvelse av myndighet innen naturforvaltning, som miljømessig utvikling, bærekraftig utvikling, bruk og vern av ressurser.

I naturmangfoldloven leser vi i §1 at

«[l]ovens formål er at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden».

Naturmangfoldloven § 7 pålegger alle offentlige organer å legge prinsippene for offentlig beslutningstaking (§§ 8 til 12) til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet.

Det er klare krav og forventninger om at planlegging og saksbehandling skjer på grunnlag av oppdatert kunnskap. En av vår tids viktigste kilder til systematisering og formidling av kunnskap, er stedfestet og digital informasjon knyttet til moderne kartverktøy – gjerne kalt GIS (geografiske informasjonssystemer).

I § 2-1 i plan- og bygningsloven er kravet formulert slik:

«Statlige, regionale og kommunale organer skal legge stedfestet informasjon til rette slik at informasjonen er lett tilgjengelig for bruk i plan- og byggesaksbehandlingen. Kartgrunnlaget skal også kunne nyttes til andre offentlige og private formål».

I lov om friluftslivet (28. juni 1957) blir følgende aspekter ved friluftslivet vektlagt:

«Formålet med denne loven er å verne friluftslivets naturgrunnlag og sikre almenhetens rett til ferdsel, opphold m.v. i naturen, slik at muligheten til å utøve friluftsliv som en helsefremmende, trivselsskapende og miljøvennlig fritidsaktivitet bevares og fremmes».

I lov om jakt og fangst av vilt (viltloven) av 29. mai 1981 blir følgende aspekter ved viltforvaltningen vektlagt (lovens formål):
«Viltet og viltets leveområder skal forvaltes i samsvar med naturmangfoldloven og slik at naturens produktivitet og artsrikdom bevares. Innenfor denne ramme kan viltproduksjonen høstes til gode for landbruksnæring og friluftsliv».

I lov om laksefisk og innlandsfisk mv. av 15. mai 1992, blir følgende aspekter vektlagt:
Lovens formål er å sikre at naturlige bestander av anadrome laksefisk, innlandsfisk og deres leveområder samt andre ferskvannsorganismer forvaltes i samsvar med naturmangfoldloven og slik at naturens mangfold og produktivitet bevares. Innenfor disse rammer skal loven gi grunnlag for utvikling av bestandene med sikte på økt avkastning, til beste for rettighetshavere og fritidsfiskere.

Forvaltningsreformen (2010):
Fylkeskommunen ble gitt en rekke oppgaver i denne reformen. Hovedoppgavene innen friluftsliv, vilt og fiske er:

- å informere om allemannsretten og friluftsloven
- å sikre og tilrettelegge friluftsområder
- å ivareta friluftsinteressene i fylkes- og kommuneplanleggingen
- å stimulere innbyggerne til å drive miljøvennlig friluftslivsaktivitet
- å tilrettelegge for jakt og fiske
- å fremme formålet med viltloven
- å forvalte regionale og statlige til skuddsmidler innen friluftsliv, vilt og innlandsfiske
- å sikre levedyktige bestander av vilt og deres leveområder
- å sikre levedyktige bestander av innlandsfisk

6.2 Retningslinjer for saksbehandling av små kraftverk - generelle retningslinjer

I dokumentet «Strategidokument for saksbehanlding av små kraftverk», vedtatt av fylkestinget i 2012, ble det lagt fram et sett med retningslinjer til bruk i den konkrete saksbehandlingen av søknader om små kraftverk.

Disse er et eksempel på hvordan prinsippene om kunnskapsbasert forvaltning og «vern og bruk» av naturressurser kan uformes i praktiske retningslinjer.

Retningslinjene tas med her, både som orientering til aktuelle parter og som utfyllende opplysning til naturforvaltningskapittelet i denne regionale planen.

Regionalt hovedmål
Rogaland fylkeskommune er positiv til utbygging av små vannkraftverk der konsekvensene for annen arealbruk og naturverdier er akseptable. I henhold til *Regionalplan for energi og klima* er det fylkesvise produksjonsmålet 250 GWh fra små vannkraftverk i perioden 2010-2020.
Følgende prinsipper bør legges til grunn ved søknad og bygging av små kraftverk
1) Det ses positivt på prosjekter som:
- har små dokumenterte konflikter i forhold til natur- og arealbruk
- gir stor samfunns- og næringsmessig nytte
- etableres i næringssvake områder der det er få andre muligheter for næringsutvikling og etablering av arbeidsplasser
- bidrar til å dekke lokale energibehov der det er begrenset behov for etablering av ny og større infrastruktur, for eksempel kraftlinjer
- samlokaliserer med landbaserte akvakulturanlegg eller vannverk som bruker samme vannuttak
- benytter andre eksisterende inngrep og infrastruktur, som tilkomstveier, kraftlinjer mm
- innebærer opprustning av eksisterende anlegg uten store inngrep
2) Det skal i alle prosjekt tas hensyn til hvordan prosjektet vil påvirke natur, miljø og samfunn:
- Den nyeste og mest oppdatert kunnskap skal legges til grunn i arbeidet
- Det skal gjennomføres feltundersøkelser for å avdekke reelle verdier i alle prosjekt
- Det skal legges fram dokumentasjon på hvordan prosjekt søker å minimalisere innvirkningen på viktige verdier
- Det skal generelt legges vekt på å ikke påvirke naturverdier negativt eller bidra til forurensing verken i anleggs- eller driftsperioden, både mht utforming, utslipp og daglig drift, både når det gjelder primær- og sekundærinngrep.
- Det skal sørges for å opprettholde god vannkvalitet og ikke påvirke nærliggende vannkilder/brønner
- Ved utbygging av små vannkraftverk skal det alltid stilles krav om tilstrekkelig minstevannføring og eventuelt andre avbøtende tiltak for å ivareta landskapsopplevelse, naturtyper og arter som er sårbare for endret vannføring
- Mini- og mikrokraftverk som ikke er konsesjonspliktige, skal behandles etter Plan- og bygningsloven med tilhørende bestemmelser om medvirkning.
3) I saksbehandlingen skal følgende prinsipp benyttes som utgangspunkt for argumentasjonen:
- Prosjekt som fører til negativ virkning på verdier (landskap, biologisk mangfold, viktige naturtyper m.fl., jfr. tematiske retningslinjer) av nasjonal verdi skal som hovedregel ikke anbefales utbygd
- For prosjekt som fører til negativ virkning på verdier av regional og lokal verdi skal det stilles krav om avbøtende tiltak
- Det skal alltid stilles krav om minstevassføring for å ivareta landskaps-

A. Landskap	
A1	I landskap av stor verdi skal man være varsomme med å tilrå utbygging.
Verdifulle landskapselementer	
A2	Inngrep som medfører bortfall eller vesentlig reduksjon av verdifulle landskapselementer av nasjonal, regional eller lokal betydning bør unngås
A3	I vassdrag med fosser som har stor landskapsmessig verdi skal en være svært restriktiv med å anbefale utbygging
Sårbare høyfjellsområder	
A4	For områder i snaufjellet bør en unngå å tilrå utbygging som kan gi varige og irreversible skader på terrenget og landskapet
Fjordlandskap	
A5	I fjordlandskap av stor verdi skal en være svært restriktiv med å tilrå utbygging som reduserer vannføring i fosser som er viktige for landskapsopplevelsen
A6	I fjordlandskap av stor verdi skal en være restriktiv med å tilrå etablering av sekundærinngrep som gir irreversible spor og sår i landskapet
A7	I fjordlandskap med middels og liten verdi skal man være varsomme med å tilrå utbygging
A8	Inngrep som kan gi uheldige sumvirkninger og som kan påvirke totalopplevelsen av fjordlandskapet negativt bør unngås
A9	Søknader om utbygging i sammenhengende fjordlandskap bør samordnes og behandles mest mulig samlet
B. Biologisk mangfold	
B1	Utbygging av små vannkraftverk skal ikke tilrås dersom det er fare for at rødlistede arter i kategoriene kritisk og sterkt truet blir skadelidende.
Bekkekløfter	
B2	Potensielle bekkekløfter må undersøkes i felt før det gis tillatelse til utbygging. Avhengig av verdiene som registreres gjelder retningslinjene B3 og B4
B3	Ved registrerte bekkekløfter av stor verdi skal utbygging ikke tilrås.
B4	Ved registrerte bekkekløfter av middels og liten verdi skal en være restriktiv med å tilrå utbygging
Fossesprøytsoner	
B5	I vassdrag med fossesprøytsoner med stor verdi skal utbygging ikke tilrås.
B6	I vassdrag med fossesprøytsoner med middels og liten verdi skal man være restriktiv med å tilrå utbygging.
Øvrige utvalgte naturtyper og arter i Rogaland – jfr. Naturmangfoldloven	
B7	For øvrige utvalgte naturtyper og arter som er regionalt viktige i Rogaland, skal en være restriktiv med å tilrå utbygging
B8	For utvalgte naturtyper skal det ikke tilrås utbygging dersom det kan føre til en forringelse av verdiene
B9	For prioriterte arter skal det ikke tilrås utbygging dersom det fører til en forringelse av leveområdene for disse artene
Vannforskriften	
B10	Ved utbygging av små vannkraftverk, skal ikke vannmiljøet reduseres til en lavere tilstandsklasse enn den eksisterende, og som hovedprinsipp skal tilstandsklasse god tilstrebes, jfr. Vannforskriftens § 4-6 og 12.
C. Inngrep sfrie områder (INON)	
C1	Det skal ikke tilrås utbygging som vil redusere villmarkspregede INON-områder
C2	I øvrige INON områder skal man være svært restriktive med å tilrå utbygging som reduserer arealene.
C3	I områder med "Fjord til fjell"- INON skal man være svært restriktive med å tilrå tiltak som vil danne nye barrierer langs fjordlinjen i form av veibygging, rørgater, kaianlegg, kraftlinjer etc, eller som forringer opplevelsen av uberørt natur i sammenhengen mellom fjord og fjell.
D. Fisk og fiske	
D1	Når det åpnes for utbygging i vassdrag med anadrome laksefisk, innlandsfisk, og/eller ål skal det gjennomføres nødvendige tiltak som sikrer oppgang og utvandring samt ivaretar gyte- og leveområder.
D2	Det skal stille krav om tiltak som hindrer at vandrende fisk går gjennom turbinene og skades. I tillegg skal det stilles krav om tiltak som sikrer oppvandringsmuligheter forbi kraftverket.
D3	I nasjonale laksevassdrag skal det ikke tilrås utbygging på lakseførende strekning.
D4	I sideelver i nasjonale laksevassdrag skal man være svært restriktiv med å tilrå utbygging og det må dokumenteres at gyte- og oppvekstforhold ikke påvirkes i vesentlig grad.
D5	Dersom det åpnes for bygging av små vannkraftverk i anadrome vassdrag, skal kraftverkets utløp være ovenfor eksisterende vandringshinder for fisk.
D6	Ved utbygging ovenfor vandringshinder skal man være restriktiv med å tilrå utbygginger som kan forringe fiskebestander og fiske nedstrøms.
D7	I gyte- og oppvekstområder for innlandsfisk skal man være restriktiv med å tilrå utbygginger.
E. Kulturminner og kulturmiljø	
E1	Man skal være restriktiv med å tilrå små vannkraftverk hvor kraftverket eller sekundærinngrep er i konflikt med eller kan virke utilbørlig skjemmende på kulturminner eller kulturmiljø av stor verdi
E2	Man skal være restriktiv med å tilrå små vannkraftverk dersom tiltaket direkte berører vassdragstilknyttede kulturminner
E3	Inngrep som bryter med landskapets og kulturmiljøets egenart og verdi og som kan influere negativt på stedsidentitet bør ikke tilrås
F. Friluftsliv	
F1	Man skal være restriktiv med å tilrå utbygginger i områder med stor verdi for friluftsliv.
F2	For øvrige områder som klassifiseres som viktige friluftsområder, skal man være varsomme med å tilrå utbygging og sekundærinngrep som reduserer verdien for friluftslivet.
G. Reiseliv	
G1	Man skal være restriktiv med å tilrå utbygginger innenfor reiselivsområder av stor verdi.

ROGALAND FYLKESKOMMUNE

Regionalplanavdelingen
Postboks 130 Sentrum, 4001 Stavanger
Telefon 51 51 66 00
Fax: 51 51 66 24
E-post: firmapost@rogfk.no
www.rogfk.no